

ФОНД АКТИВНИ ГРАЖДАНИ БЪЛГАРИЯ ПО ФМ НА ЕИП 2014-2021 г.

Фондация „Български адвокати за правата на човека“, в партньорство с Българския хелзинкски комитет, изпълнява тригодишен проект „Международните правозащитни стандарти на фокус“ с финансова подкрепа, предоставена от Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по линия на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство.

ЕЛЕКТРОННО ИЗДАНИЕ

БЮЛЕТИН

СЪДЕБНА ПРАКТИКА ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

Брой 72, юни 2022 г.

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на фонд „Активни граждани България“ по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от фондация „Български адвокати за правата на човека“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на фонд „Активни граждани България“.

В настоящия седемдесет и втори бюлетин „Съдебна практика по правата на човека“ ще намерите кратки резюмета на решения, постановени през юни 2022 г. от Европейския съд по правата на човека („ЕСПЧ“) по дела срещу други държави, анотации на всички решения на ЕСПЧ по дела срещу България, както и диспозитивите на решения на Съда на Европейския съюз по дела, касаещи права на човека, от същия месец.

Бюлетинът излиза в електронен вариант и се разпространява безплатно.

Съдържание

1. ДОПУСТИМОСТ НА ЖАЛБИТЕ ПРЕД ЕСПЧ	3
2. ПРАВО НА ЖИВОТ	4
3. ПРАВО НА СВОБОДА И СИГУРНОСТ	5
4. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС	10
5. ПРАВО НА ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНИЯ И СЕМЕЕН ЖИВОТ	18
6. СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ, НА СЪВЕСТТА И НА РЕЛИГИЯТА, НА СЪБРАНИЯТА И НА СДРУЖАВАНЕ	25
7. ЗАЩИТА НА СОБСТВЕНОСТТА.....	40
8. ЗАБРАНА ЗА ДИСКРИМИНАЦИЯ	43
9. СВОБОДА НА ПРИДВИЖВАНЕ	51
10. РЕШЕНИЯ НА СЪДА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ.....	56

Амбицията на фондация „Български адвокати за правата на човека“ е този бюлетин да достига до максимално широк кръг представители на юридическата професия и да ги подпомага в работата им по прилагане на европейските правозащитни стандарти в България.

1. ДОПУСТИМОСТ НА ЖАЛБИТЕ ПРЕД ЕСПЧ

При решаването на въпроса за процесуалното правоприемство по отношение на жалбоподатели организации, престанали да съществуват и заявеното желание от страна на техните учредители, бивши директори, членове да продължат от тяхно име производството, важно е не дали правата са прехвърлими на тези лица, а дали предложените правоприемници могат по принцип да претендират за законен интерес да поискат от Съда да разгледа делото въз основа на желанието на жалбоподателите да упражнят правото си да подадат индивидуална жалба до Съда. Освен това делата за правата на човека, които се разглеждат от Съда, по принцип имат морално измерение, което ЕСПЧ трябва да вземе предвид, когато преценява дали да продължи разглеждането на дадена жалба, след като жалбоподателят е престанал да съществува. Това важи с още по-голяма сила, когато повдигнатите от делото въпроси надхвърлят личността и интересите на отделния жалбоподател, тъй като решенията на Съда служат не само за решаване на делата, с които ЕСПЧ е сезиран, но и в по-общ план за изясняване, защита и развитие на правилата, установени от Конвенцията, като по този начин те допринасят за спазването от страна на държавите поетите от тях ангажименти.

Лица или НПО могат да твърдят, че са жертви на нарушение, ако са членове на група, за която съществува риск да бъде пряко засегната от

законодателството. Дори при липса на индивидуална мярка по прилагането на закона, жалбоподател може да претендира, че е „жертва“, ако лицето е задължено да промени поведението си или рискува да бъде преследвано заради неспазване на закона.

Решение по делото [Ecodefence and Others v. Russia \(app. nos. 9988/13 and 60 others\)](#)

Вж. по-долу раздела [„Свобода на изразяване, на съвестта и на религията, на събранията и на сдружаване“](#)

Оплакването на жалбоподателя, че Белгия е нарушила задължението по член 46 на държавите да изпълняват решенията на Съда във връзка с направено признание от страна на правителството за допуснато нарушение на член 3 от ЕКПЧ и постигнато приятелско споразумение между страните е несъвместимо *ratione materiae*, тъй като последвалото решение за заличаване на жалбата от списъка на делата не е равнозначно на решение, с което се установява нарушение. Контролът по изпълнение на постигнатите приятелски споразумения, принадлежи на Комитета на министрите, а не на Съда.

Решение по делото [Boutaffala v. Belgium \(no. 20762/19\)](#)

Вж. по-долу раздела [„Право на справедлив съдебен процес“](#)

2. ПРАВО НА ЖИВОТ

Въпреки че българските съдилища ясно са установили, че нападението над сина на жалбоподателката е било мотивирано от враждебността на нападателите към хора, които те са възприемали като хомосексуалисти, съдилищата не са обвързали тази констатация с никакви осезаеми правни последици. Според ЕСПЧ този пропуск се дължи основно на факта, че българското наказателно право не предоставя на съдилищата възможност за реакция различна от начина, по който те са разгледали делото. Затова отговорът на българската държава по отношение на нападението срещу сина на жалбоподателката не е изпълнил в достатъчна степен задължението на държавата да гарантира, че смъртоносните нападения, мотивирани от враждебност към действителната или предполагаемата сексуална ориентация на жертвите, не остават без подходящ отговор.

Решение по делото [Stoyanova v. Bulgaria \(no. 56070/18\)](#).

Вж. по-долу раздел [„Забрана на дискриминация“](#).

Българската държава не е нарушила член 2 в неговия процедурен и материален аспект по отношение смъртта на сина на жалбоподателите, починал докато бил транспортиран с полицейски автомобил. От една страна, държавата е изпълнила задължението си да проведе ефективно разследване -

компетентните власти са предприели всички възможни стъпки за събирането на доказателства по отношение на обстоятелствата около смъртта на лицето; жалбоподателите са участвали в наказателното производство като граждански ищци и частни обвинители, имали са избран от тях повереник, представяли са доказателства пред съда и са отправяли искания за събиране на допълнителни доказателства; заключенията на националните съдилища не са били произволни или прибързани, а са били основани на задълбочен анализ на всички доказателства, събрани по време на разследването и съдебния процес; оправдателните присъди по отношение на полицейските служители са предшествани от задълбочено разглеждане на делото по същество. От друга страна, настъпването на смъртта на сина на жалбоподателите не може да бъде приписано на насилие, упражнено от полицейските служители, които също така са изпълнили задължението си да защитят живота на лицето, като са му оказали помощ и са изпълнили незабавно навременното разпореждане да го транспортират до медицинско заведение.

Решение по делото [Kutsarovi v. Bulgaria \(no.47711/19\)](#).

3. ПРАВО НА СВОБОДА И СИГУРНОСТ

Настаняването на малолетно лице в специализирани институции води до лишаването от свобода и макар и с образователна цел по своя характер, има отражение върху физическото, емоционалното, социалното и когнитивното развитие на детето. Затова е от първостепенно значение националното право да предлага достатъчно по честота периодично преразглеждане на законосъобразността на такава мярка. Този периодичен преглед трябва да дава възможност на съдилищата своевременно да постановят подходящи решения според личните обстоятелства на малолетните лица, така че да ги предпазят от продължаване на лишаването от свобода при наличието на други възпитателни алтернативи. Националните власти са задължени да гарантират, че задържането на малолетни лица се предприема само в краен случай, с оглед най-добрия интерес на детето, както и че тази мярка цели предотвратяване на сериозни рискове за развитието на детето. В случай че тези критерии вече не са налице, отпада основанието за лишаването от свобода.

Националното законодателство не предвижда автоматичен периодичен контрол от съд на настаняването, в резултат на което властите не са предоставили на жалбоподателя възможност за преразглеждане през редовни интервали на необходимостта от неговото настаняване в социалнопедагогически интернат, в

нарушение на чл. 5 § 4 от Конвенцията.

Решение по делото [I.G.D. v. Bulgaria \(no. 70139/14\)](#)

Вж. по-долу раздела „[Право на зачитане на личния и семеен живот](#)“

Към момента на съдебното решение, нареждащо задържането на жалбоподателката в институция за психично болни правонарушители, е надеждно доказано, че тя страда от истинско психично разстройство, установено от компетентен орган въз основа на обективна медицинска експертиза. Психичното ѝ разстройство е от вид или степен, изискващо принудително задържане, а неговото трайно състояние е надлежно проверено въз основа на обективни медицински доказателства. Следователно не е налице нарушение на чл. 5, § 1 (e) от Конвенцията.

Решение по делото [P.W. v. Austria \(no. 10425/19\)](#)

Фактите: Със съдебно решение от август 2017 г. било разпоредено жалбоподателката, която страдала от шизофренично разстройство, да бъде задържана в институция за психично болни правонарушители като превантивна мярка по наказателно производство за оказване на съпротива при полицейско задържане. Жалбоподателката била субект и на две по-ранни граждански производства. Нейното възражение за недействителност и

обжалването на присъдата, както и оспорването на конституционно-съобразността на националния закон пред Конституционния съд били неуспешни. През 2018 г. апелативният съд потвърдил задържането ѝ. През октомври 2020 г. националният съд наредил условното ѝ освобождаване.

Решението

Оплакването за нарушение на чл. 5 от Конвенцията

Жалбоподателката се оплаква, че задържането ѝ в институция за психично болни правонарушители не е било необходимо, нито пропорционално и нарушава чл. 5, § 1 (е) от Конвенцията. Съдът намира оплакването за допустимо.

Относно основателността

40-46. Жалбоподателката основно твърди, че задържането ѝ е било непропорционално на лекото престъпление, което е извършено, и че заключенията на експертите са се различавали, поради което е било необходимо да се изготви друга, решаваща експертиза. Правителството посочва, че националният съд е основал решението си предимно, но не изключително на експертното мнение на вещото лице А.К., който е прегледал лично жалбоподателката. Съдът е придобил и впечатления лично за психичното ѝ състояние по време на съдебното заседание. Във вътрешното производство жалбоподателката не е правила възражения относно експертното заключение на А.К. Правителството посочва, че според мотивите на съда жалбоподателката е много вероятно, без стационарно лечение, да извърши престъпление с тежки последици против живота и здравето под влияние на психичното си заболяване.

47-58. Съдът повтаря, че лишаването от свобода не е законосъобразно, освен ако не

попада в едно от допустимите основания, посочени в б. а) до f) на чл. 5, § 1. Лишаването от свобода на лица, страдащи от психични разстройства, е допустимо само ако са изпълнени следните три минимални условия: първо, трябва надеждно да се докаже, че е налице истинско психично разстройство пред компетентен орган въз основа на обективна медицинска експертиза; второ, психичното разстройство трябва да е от вид или степен, изискващи принудително задържане; трето, валидността на продължителното задържане зависи от трайното състояние на психичното разстройство (вж. наред с много други източници, *Ilseher v. Germany* [GC], nos. 10211/12 и 27505/14, § 127; *Rooman v. Belgium* [GC], no. 18052/11, § 19; и *Denis and Irvine v. Belgium* [GC], nos. 62819/17 и 63921/17, § 135). При преценката дали дадено лице трябва да бъде задържано на националните органи се признава известна свобода на преценка, за да оценят доказателствата. Задачата на Съда е да преразгледа решенията на тези органи съгласно Конвенцията.

Що се отнася до първото условие, то трябва да се тълкува стеснително, като психичното състояние трябва да е с определена тежест, за да се счита за „истинско“ психично разстройство за целите на чл. 5, § 1 (е), тъй като трябва да бъде толкова сериозно, че да налага лечение в институция за психично болни. Лишаването от свобода не е в съответствие с чл. 5, § 1 (е), ако е разпоредено без да е поискано мнение на медицински експерт. В спешни случаи, когато лицето е арестувано поради агресивното му поведение, такова становище трябва да бъде получено веднага след ареста. Във всички останали случаи е необходима предварителна консултация. При отказ на лицето да се яви за преглед, трябва да се потърси поне оценка от медицински експерт въз основа на досието.

Що се отнася до изискванията, на които трябва да отговаря „обективна медицинска експертиза“, Съдът счита, че националните власти следва да оценят квалификацията на медицинския експерт. Освен това обективността на медицинската експертиза предполага тя да е достатъчно скорошна. По отношение на второто изискване, Съдът посочва, че психичното разстройство може да се счита за такова със степен, изискваща принудително задържане, ако се установи, че задържането на засегнатото лице е необходимо, защото лицето се нуждае от терапия, медикаменти или друго клинично лечение за излекуване или облекчаване на състоянието му, но също и когато лицето се нуждае от контрол и надзор, за да се предотврати, например, причиняване на вреда на себе си или други лица (*Ilmseher*, цитирано по-горе, § 133, *Stanev v. Bulgaria* [GC], no. 36760/06, § 146). Релевантният момент, към който трябва да се направи преценката е датата на приемане на мярката, лишаваша това лице от свобода в резултат на това състояние. Въпреки това, както се вижда от третото условие, за да бъде оправдано задържането на лицето, валидността на продължителното задържане трябва да зависи от трайното състояние на психичното разстройство, като трябва да се вземат предвид промените в психическото състояние след задържането (вж. *Denis and Irvine*, цитирано по-горе, § 137).

Съдът припомня, че при определени обстоятелства се взема предвид и благосъстоянието на лицето. Обективната нужда от настаняване и социално подпомагане обаче не води автоматично до налагане на мерки, включващи лишаване от свобода. Съдът счита, че всяка защитна мярка трябва да отразява, доколкото е възможно, желанията на лицата, способни да изразят волята си. Непотърсването на тяхното мнение може да доведе до ситуации на злоупотреба и да възпрепятства упражняването на правата на уязвимите

лица. Следователно всяка мярка, предприета без предварителна консултация със заинтересованото лице, по правило изисква внимателна проверка. Освен това националните съдилища трябва да оценят и научното качество на различните психиатрични заключения. Когато националните съдилища са разгледали всички аспекти на различните експертни заключения, Съдът няма да се намеси, освен ако заключенията са произволни или ненаучни. На последно място, чл. 5, §. 1 (е) от Конвенцията не уточнява възможните деяния, за които дадено лице може да бъде задържано, нито идентифицира извършването на предишно престъпление като предварително условие за задържане (вж. *Denis and Irvine*, цитирано по-горе, § 168). Той позволява принудително задържане като мярка за сигурност, чиято цел е по-скоро превантивна, отколкото наказателна (пак там, § 141).

59-68. Съдът отбелязва, че спорният въпрос се отнася до въпроса дали задържането на жалбоподателката е в съответствие с чл. 5, §. 1 (е) от Конвенцията. Той посочва, че по време на наказателното производство са проведени три експертизи от медицински специалисти по психиатрия и неврология. Всички експертизи са изготвени през 2016 и 2017 г., като и трите завършват с диагностициране на вид шизофрено разстройство, което несъмнено е достатъчно сериозно за „истинско“ психическо разстройство, което може да наложи лечение в институция. Съдът отбелязва, че националното право не изисква назначените експерти да са задължително регистрирани в списъка на съдебните вещи лица. Законът изисква назначаването на вещи лица преди всичко от тези вписани в списъка, но не изключва назначаването на лице извън списъка. Освен това всички експерти са обвързани от едни и същи права и задължения, по-специално задължението да предоставят своите констатации и експертно

мнение според най-добрите си знания и съвест. Вещото лице А.К. е известен експерт с университетска диплома и ръководител на криминалистичен отдел. Жалбоподателката не е поставила под съмнение квалификацията на вещото лице във вътрешното производство. Съдът отбелязва, че експертното заключение на А.К. се основава на личен преглед на жалбоподателката, като заключението е задълбочено и подробно. В заключение Съдът не вижда причина да се съмнява, че психичното разстройство на жалбоподателя е установено въз основа на обективна медицинска експертиза.

Що се отнася до трайното психическо разстройство, Съдът отбелязва, че през август 2018 г. апелативният съд е потвърдил решението след получаването допълнително експертно заключение от А.К. В допълнителното заключение, една година по-късно, въз основа на извършен преглед, А.К. отново потвърждава, че жалбоподателката страда от недиференцирана шизофрения и поддържа прогнозата си за риск по отношение на бъдещи престъпления със сериозни последици. Следователно Съдът е убеден, че трайното разстройство на жалбоподателката е надлежно потвърдено от обективни медицински доказателства. Също така отбелязва, че 2020 г. е разпоредено условното ѝ освобождаване. ЕСПЧ посочва, че дали извършеното престъпление е било леко или не, не е решаващо, когато се разглежда съответствието на лишаването от свобода на дадено лице с чл. 5, § 1 (е) от Конвенцията. В действителност властите не са длъжни да вземат предвид естеството на действията, извършени от съответното лице, които са довели до неговото или нейното принудително задържане. Независимо от това, Съдът взема под внимание продължаващата в момента дискусия относно цялостна реформа на системата от превантивни мерки в Австрия, по-специално

нейната цел да се постигне съответствие със съдебната практика на Съда, за да се засили принципът на пропорционалност в системата на превантивно задържане и значително подобряване на качеството на прогнозите за риска. Съдът приема, че към момента на решението, нареждащо задържането на жалбоподателката в институция за психично болни правонарушители, е надеждно доказано, че тя е с истинско психично разстройство, установено пред компетентен орган въз основа на обективна медицинска експертиза, и че психичното ѝ разстройство е от вид или степен, изискващо принудително задържане. Освен това преди да бъде потвърдено задържането, трайното състояние на психичното разстройство е надлежно проверена въз основа на обективни медицински доказателства. Следователно не е налице нарушение на чл. 5, § 1 (е) от Конвенцията.

Оплакването за нарушение на чл. 6 от Конвенцията

69-70. Жалбоподателката се оплаква, че отхвърлянето на искането ѝ за консултация с допълнителен медицински експерт е довело до нарушаване на правото ѝ на справедлив съдебен процес съгласно чл. 6, § 1 от Конвенцията. Правителството счита, че националните съдилища са спазили изискванията на Конвенцията, произтичащи от принципа за равенство на страните.

71-74. Съдът повтаря основните принципи по чл. 6, § 1, а именно, че Конвенцията не установява никакви правила относно допустимостта на доказателствата или начина, по който трябва да бъдат оценени, като това са предимно въпроси за регулиране от националното законодателство. Съдът не трябва да действа като орган на четвърта инстанция и следователно няма да поставя под въпрос оценката на националните съдилища, освен ако техните констатации не могат да се

считат за произволни или явно неразумни. ЕСПЧ отбелязва, че жалбоподателката е имала достатъчно възможности да оспори експертните заключения и да се противопостави на тяхното използване. Пред Съда не е представен аргумент, който да го накара да се съмнява в качеството на експертните заключения. Не е необходимо Съдът да определя дали чл. 6 от Конвенцията е приложим към настоящото дело, тъй като във всеки случай констатациите на националните съдилища не разкриват никаква проява на произвол или явна неразумност. Следователно това оплакване според Съда трябва да бъде отхвърлено като явно необосновано в съответствие с член 35, §§ 3 (а) и 4 от Конвенцията.

Оплакване за нарушение на чл. 14 от Конвенцията във връзка с чл. 5

75-77. Жалбоподателката се оплаква, че е налице нарушение на чл. 14 във връзка с чл. 5 от Конвенцията. Правителството твърди, че няма разлика в третирането на лица, намиращи се в ситуации, сравними с тези на жалбоподателката. Жалбоподателката не е подложена на различно третиране спрямо който и да е друг психично болен правонарушител.

78-81. Съдът повтаря, че чл. 14 допълва други разпоредби на Конвенцията и протоколите към нея, като няма самостоятелно съществуване, а единствено във връзка с „ползването на правата и свободите“, гарантирани от тези разпоредби. От определението в Наказателния кодекс на престъплението „съпротива срещу орган на власт“ става ясно, че макар употребата на „сила“ да е необходимо условие за съставомерността на това престъпление, неговата цел не е да накаже факта, че жалбоподателката е ударила полицейски служител, а да накаже (в случая) опита да се попречи на полицейския служител да извърши служебно действие, когато той я е арестувал, което противоречи на специалната защита, която австрийският законодател е възнамерявал да предостави на прилагането и упражняването на държавната власт. Същата разпоредба не би могла да влезе в сила, когато такава действие е извършено спрямо частно лице, доколкото последното не е имало право да извърши служебно действие при упражняването на държавната власт. Следователно жалбоподателката не се е намирала в относително сходно положение с някой, ударил частно лице. Ето защо това оплакване трябва да бъде отхвърлено като явно необосновано въз основа на чл. 35, §§ 3 (а) и 4 от Конвенцията.

4. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС

Член 6, § 1 е приложим по отношение на производство по искане за отмяна на неподлежащо на обжалване арбитражно решение по спор за граждански права и задължения, в което съдът упражнява контрол за спазването на основни правни норми и може да постанови ново решение по същество, като средството за защита е на разположение по право, трябва да бъде използвано в определен срок и по принцип спира изпълнението на решението.

Обявяването на искане за отмяна на арбитражно решение за недопустимо, защото не е изпълнено законовото изискване да бъде внесено в съда чрез предназначена за адвокатите интернет платформа, въпреки че тя не е напълно пригодена за този вид искане и че законът допуска по изключение подаването му на хартия, е проява на прекомерен формализъм, ненужен за правната сигурност и доброто осъществяване на правосъдието, за което цифровите технологии принципно могат да допринесат. Жалбоподателят е понесъл непропорционално бреме, накърняващо справедливия баланс между легитимната загриженост за спазване на формалните условия и правото на достъп до съд, в нарушение на чл. 6, § 1.

Решение по делото [Xavier Lucas c. France \(n° 15567/20\)](#)

Фактите: Жалбоподателят поискал от апелативния съд (АС) отмяна на окончателно арбитражно решение. Противната страна оспорила искането като недопустимо, тъй като адвокатът на жалбоподателя го подал на хартиен носител, а законът изисквал да бъде внесено по

електронен път. АС допуснал искането и отменил арбитражното решение, но по жалба на противната страна Касационният съд (КС) приел, че искането е недопустимо поради пропускане да бъде подадено по електронен път, и обезсилил решението на АС.

Решението

27-28. Жалбоподателят се оплаква, че по този начин е нарушено правото му на достъп до съд. Позовава се на чл. 6, § 1 и чл. 13 от Конвенцията. Съдът намира, че следва да разгледа оплакването през призмата на чл. 6, § 1, чиито изисквания са по-строги от тези на чл. 13 и ги поглъщат (*Kudła c. Pologne* [GC], n° 30210/96, § 146).

29-33. По допустимостта на оплакването Съдът разглежда най-напред приложимостта на чл. 6, § 1, въпреки че правителството не я оспорява, като отбелязва, че следва да се увери в компетентността си по всяко дело (*Tănase c. Moldova* [GC], n° 7/08, § 131). Констатира, че отнесенният пред арбитража спор несъмнено е касал граждански права и задължения, както и че жалбоподателят се е съгласил доброволно той да бъде решен по арбитражен път (*Tabbane c. Suisse (déc.)*, n° 41069/12, § 27) и се оплаква единствено, че е бил лишен от достъп до съда, компетентен да разгледа искането му за отмяна на арбитражното решение. Съдът отбелязва освен това, че съгласно националното право арбитражното решение придобива сила на пресъдено нещо и десезира арбитражния съд още с постановяването му, както и че искането за отмяна може да доведе до ново произнасяне по същество от АС. Съгласно отдалечената и постоянна съдебна практика по Конвенцията обаче, тя не гарантира право на възобновяване на приключено производство. Що се отнася до извънредните производства, които позволяват да се иска такова възобновяване в гражданската материя, по принцип в тях не се решава „спор“ относно „граждански права и задължения“ и следователно

чл. 6, § 1 е неприложим (*Bochan c. Ukraine* (n° 2) [GC], n° 22251/08, § 44, с цитираната там практика). Съдът пристъпва към преценка дали предвиденото по френското право искане за отмяна на арбитражно решение цели възобновяване на окончателно решено дело. Констатира, че по принцип арбитражното решение не подлежи на обжалване и може да бъде подадено само искане за отмяната му, което позволява упражняването на съдебен контрол за неговата законосъобразност, ограничен до спазването на основни правни норми¹ (вж. за анализ на подобни средства за защита *Raffineries grecques Stran et Stratis Andreadis c. Grèce*, 9.12.1994 г., §§ 25 и 40, и *Beg S.p.a. c. Italie*, n° 5312/11, §§ 39 и 99-100). Съдът констатира също така, че това средство за защита е на разположение по право, че трябва да бъде използвано в определен срок след съобщаването на арбитражното решение и че спира изпълнението му, освен ако е разпоредено предварително изпълнение. Заклучава, че чл. 6, § 1 е приложим *ratione materiae*.

34-39. По възражението на правителството, че жалбоподателят не е повдигнал оплакването си за нарушение на чл. 6 от Конвенцията пред КС, поради което не е изчерпил вътрешноправните средства за защита, Съдът напомня, че правилото за изчерпване изисква оплакванията в жалбата да са били направени пред националните съдилища поне по същество и трябва да се прилага без прекален формализъм (напр. *Vučković et autres c. Serbie* (предварително възражение) [GC], nos. 17153/11 и др., §§ 72 и 76). В случая никоя от страните не се е позовала изрично на чл. 6 пред КС, който е бил сезиран със спор относно тълкуването на вътрешноправните разпоредби за електронната комуникация в производството пред АС, но това е имало пряко отражение върху допустимостта на искането за отмяна. Жалбоподателят се е позовал на неяснота на приложимите разпоредби, на невъзможност искането да бъде подадено онлайн и на необходимостта от правна сигурност на процесуалната комуникация. Съдът намира, че той е

поставил базисно въпроса за правото на достъп до съд, така че по същество е повдигнал оплакването си по чл. 6, поради което отхвърля възражението и обявява жалбата за допустима.

40-41. По съществуващото на спора жалбоподателят поддържа, че КС е засегнал непропорционално правото му на достъп до съд. В действителност подаването на искането посредством електронната платформа за комуникация с АС не било възможно. При конкретните обстоятелства това процедурно изискване не било приложено разумно, а не било и предвидимо, тъй като относимите разпоредби не включвали искането за отмяна. Правителството възражава, че задължението за електронно подаване на такова искане е предвидено ясно и точно. Поддържа, че ограничението преследва легитимна цел, с която използваните средства са в разумно отношение на пропорционалност, като приканва Съда да държи сметка за вътрешното производство в целостта му и за спецификата на въпросното искане. Електронната платформа позволявала подаването му онлайн.

42-44. Съдът напомня, че правото на достъп до съд трябва да бъде „практическо и ефективно“, а не „теоретично и илюзорно“, но подлежи на подразбиращи се ограничения, тъй като по естеството си изисква регламентиране от държавата, която се ползва с известна свобода на преценка (напр. *Baka c. Hongrie* [GC], n° 20261/12, § 120). Регламентацията може да варира в зависимост от нуждите и ресурсите (напр. *Stanev c. Bulgarie* [GC], n° 36760/06, § 230), но достъпът не бива да бъде ограничаван по такъв начин или до такава степен, че да се засегне самата същност на правото. Освен това ограниченията са в съответствие с чл. 6, § 1 само ако преследват легитимна цел и е налице разумно отношение на пропорционалност между използваните средства и тази цел (напр. *Zubac c. Croatie* [GC], n° 40160/12, § 78). Критериите относно ограниченията на достъпа до висша съдебна инстанция са резюмирани в решението по цитираното *Zubac* (§§ 80-99). Съдът

¹ Съгласно Гражданския процесуален кодекс, цитиран в частта на решението относно приложимото национално право, основанията за отмяна на

арбитражно решение са несъобразяване с арбитражната мисия, противоречие с обществения порядък и липса на мотиви.

преценява пропорционалността на спорното ограничение въз основа на следните фактори: 1) дали то е било предвидимо за страната по делото (напр. *C.N. c. Luxembourg*, n° 59649/18, §§ 44-50); 2) дали жалбоподателят е понесъл прекомерно бреме в резултат на евентуално допуснатите в течение на производството грешки (цитираното *Zubac*, §§ 90-95 и посочената там практика); 3) дали ограничението е белязано от прекомерен формализъм (напр. цитираното *Zubac*, §§ 96-99). И накрая Съдът напомня, че задачата му не е да замести националните съдилища, чието правомощие е тълкуването на вътрешното право, а само да провери дали последиците от това тълкуване са в съответствие с Конвенцията (напр. *Nejdet Şahin et Perihan Şahin c. Turquie* [GC], n° 13279/05, § 49).

45-47. Съдът отбелязва, че в настоящия случай жалбоподателят се е оказал лишен от възможността за съдебен контрол върху арбитражното решение. Съгласява се с правителството относно легитимността на целта, преследвана със задължението за сезиране на АС по електронен път, а именно да се гарантират доброто осъществяване на правосъдието и спазването на принципа за правна сигурност чрез ускоряване, улесняване и повишаване надеждността на процесуалната комуникация. Като си дава сметка за подема в дигитализацията на съдебния процес в държавите членки и въпросите, които се поставят във връзка с това, Съдът изразява убеждението си, че цифровите технологии могат да допринесат за по-доброто осъществяване на правосъдието (*Stichting Landgoed Steenberg et autres c. Pays-Bas*, n° 19732/17, § 50) и да бъдат в услуга на гарантираните от чл. 6, § 1 права. Пристъпва към преценка дали с оглед на посочените по-горе фактори е налице разумно отношение на пропорционалност между използваните средства и преследваната цел.

48-50. Във връзка с предвидимостта на разглежданото ограничение Съдът отбелязва, че разпоредбата на Гражданския процесуален кодекс (ГПК) относно исканията за отмяна на арбитражно решение препраща към друга негова разпоредба, обща за всички производства пред АС със задължително представителство от адвокат,

която изрично налага задължение за внасяне на процесуалните книжа по електронен път. Вярно е, както изтъква жалбоподателят, че нито действалата към момента наредба на министъра на правосъдието за прилагане на тези разпоредби, нито процедурното споразумение между местния АС и адвокатските колегии в неговия район на действие са включвали изрично искането за отмяна на арбитражно решение, но съгласно ГПК на уреждане с наредба са подлежали само техническите въпроси на електронната комуникация. Освен това Съдът подчертава, че при всички положения и наредбата, и споразумението не са били годни да променят или стеснят определеното от ГПК приложно поле на електронната комуникация пред АС, както е заключил и КС, противно на поддържаното от жалбоподателя и на приетото от АС. Съдът не вижда основание да се разграничи от това заключение и отбелязва, че КС е изложил ясно мотивите си. Обстоятелството, че това е бил първият случай, в който КС е приложил посочените разпоредби в тяхната връзка, не прави по какъвто и да било начин спорното ограничение непредвидимо или произволно по отношение на жалбоподателя, за когото Съдът напомня, че е бил представляван от адвокат (цитираното *C.N. c. Luxembourg*, § 46, и посочената там практика).

51-56. По въпроса в чия тежест трябва да бъдат допуснатите в течение на производството грешки Съдът отбелязва най-напред, че задължението за електронна комуникация се отнася за производства, в които е задължително и представителството от адвокат. На практика тази комуникация се осъществява чрез една и съща за първо- и второинстанционните общи и търговски съдилища дигитална платформа, достъпна само за адвокатите. Съдът не намира за нереалистично или неразумно използването ѝ да се изисква от професионалисти на правото, които си служат с компютри отдавна и широко (вж., *mutatis mutandis*, цитираното *Stichting Landgoed Steenberg et autres*, § 52, и посочената там практика). В настоящия случай жалбоподателят твърди, че практически подаването на искането му не е било възможно чрез тази платформа, за която иначе е признал пред КС, че е функционирала. Правителството оспорва

твърдението му и посочва кой формуляр и по какъв начин е следвало да се попълни онлайн. Съдът констатира обаче, че за да подаде искането за отмяна по електронен път чрез платформата, адвокатът на жалбоподателя е трябвало да попълни формуляра с неподходящи правни термини, тъй като „въззивник“ и „въззиваем“ има само във въззивното производство. Правителството твърди, че на сайта на платформата е имало бележка с инструкция потребителите да впишат страните в тези графи, но не го доказва, а представеният от жалбоподателя доклад на съдебния секретар показва по-скоро обратното. По-общо, правителството не доказва потребителите да са разполагали с прецизна информация относно начина на подаване на такова искане. При това жалбоподателят посочва, че към момента не е съществувала съдебна практика по въпроса, включително и на АС, и твърдението му не е опровергано. С оглед на изложеното Съдът намира, че адвокатът на жалбоподателя не е действал с особена непредпазливост, като е подал искането му на хартия, при положение че е изглеждало относимата разпоредба на ГПК да позволява това по изключение. Подобни съображения е изложил и съдията-докладчик в производството пред АС. Ето защо според Съда жалбоподателят не може да бъде държан отговорен за разглежданата процедурна грешка и следователно поставянето ѝ в негова тежест би било прекалено.

57. По въпроса дали е налице прекомерен формализъм Съдът намира, при обстоятелствата в настоящия случай, че конкретните последици от заключението на КС изглеждат особено сурови. Като е дал предимство на принципа, че АС трябва да бъде сезиран задължително по електронен път, без да отчете практическите пречки, с които жалбоподателят се е сблъскал, за да се съобрази с него, КС е проявил формализъм, който не е бил необходим за гарантиране на правната сигурност и на доброто осъществяване на правосъдието и който, следователно, трябва да се счита за прекомерен.

58. Заключение относно пропорционалността, до което Съдът стига с оглед на всичко изложено, е, че

жалбоподателят е бил натоварен с непропорционално бреме, което нарушава справедливия баланс между легитимната загриженост да се осигури спазване на формалните условия за сезиране на съдилищата, от една страна, и правото на достъп до съд, от друга. Следователно е налице нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията.

Националният съд отдал сравнително по-голяма тежест на твърденията на полицаите, въпреки признанието на правителството, направено в едностранна декларация, за нарушението на чл. 3 от Конвенцията. При спорове относно съществени по дадено обвинение факти, когато единствените свидетели на прокуратурата са полицейските служители, с които обвиняемия е имал конфронтация, е необходимо решаващият съд да използва всяка една разумна възможност за проверка на твърденията им.

Решение по делото [Boutaffala v. Belgium \(no. 20762/19\)](#)

Фактите: *Предистория:* През август 2009 г. жалбоподателят бил арестуван след инцидент на магистралата, след като не изпълнил полицейско нареждане да напусне мястото на инцидента. Според жалбоподателя полицията упражнила неоправдано насилие върху него, като полицаите го обиждали и удряли. Жалбоподателят бил отведен в болница, а след това разпитан и освободен. По-късно той подал жалба срещу полицията за извършено полицейско насилие, но оплакванията му били отхвърлени с окончателно решение на Върховния касационен съд (ВКС) от 24 март 2015 г. На 23 септември 2015 г. жалбоподателят подал жалба до ЕСПЧ с твърдение за нарушение на чл. 3, 5, 6 и 14 от Конвенцията. Той твърдял, че станал жертва на полицейско насилие по време на ареста и после при задържането му в полицейския участък, докато бил в особено уязвимо положение, насилието било провокирано от расистки подбуди и че твърдяното от него нарушение

на чл. 3 задължавало държавата да проведе всестранно и ефективно разследване. В следствие белгийското правителство направило едностранна декларация, в която потвърдило, че „обстоятелствата, при които жалбоподателят бил задържан, не способствали за пълното зачитане на правото му да не бъде подлаган на унижително отношение, гарантирано от чл. 3 от Конвенцията“ и предлагало да му платят обезщетение. След като жалбоподателят се съгласил на условията в декларацията, на 27 юни 2017 г. ЕСПЧ заличил жалбата от списъка на делата след одобряване на имплицитното приятелско споразумение (вж. *Boutaffala v. Belgium* (dec.), no. 48302/15). На 31 януари 2018 г. Комитетът на министрите констатирал, че правителството е изпълнило приятелското споразумение и прекратил наблюдението.

Настоящата жалба

Дни след инцидента срещу жалбоподателя било повдигнато обвинение за неизпълнение със съпротива на нареждане на длъжностно лице, за което бил осъден с окончателно решение на ВКС от 10 октомври 2018 г. Националните съдилища отхвърлили твърденията на жалбоподателя за нарушение на чл.3 и чл.46 от Конвенцията, посочвайки, че решението на ЕСПЧ за одобряване на приятелското споразумение и за заличаване на жалбата не установявало нарушение на Конвенцията от страна на Белгия и не се ползвало със сила на пресъдено нещо. Те също така приели, че процесът бил справедлив и не довел до нарушаване на правото на защита на жалбоподателя, тъй като той имал възможност да се запознае с всички доказателства срещу него и да ги оспори.

Решението

По твърдяното нарушение по член 46 във връзка с член 3 от конвенцията

43-47. Жалбоподателят твърди, че властите са тълкували неправилно решението на Съда от 27 юни 2017 г. за заличаване на жалбата от списъка на делата, с което било утвърдено признанието на правителството за нарушението на чл. 3 от Конвенцията. Това съставлявало нарушение на задължението на държавите да изпълняват решенията на Съда

добросъвестно. Според правителството признанието за нарушението на чл. 3 се отнасяло само до отправените обиди, без да предопределя изхода на вътрешното производство по обвинението срещу жалбоподателя за съпротива срещу длъжностно лице.

48-55. Според Съда е съмнително доколко член 46 от ЕКПЧ може да се разглежда като предоставящ на жалбоподателя право, което може да бъде отстоявано в производство, образувано по индивидуална жалба (вж. *United Macedonian Organisation Ilinden – PIRIN and others v. Bulgaria* (no. 2), nos. 41561/07). Вярно е, че Съдът вече е разглеждал няколко жалби относно действията, предприети от държава за изпълнение на решение на Съда, но когато тези жалби са повдигали нови въпроси, които не са били решени с първоначалното решение (вж. по-специално *Bochan v. Ukraine* (no. 2) [GC], no. 22251/08 и *Moreira Ferreira v. Portugal* (no. 2) [GC], no. 19867/12). Извън производствата, образувани съгласно процедурата за нарушение по член 46, §§ 4 и 5 от Конвенцията, Съдът няма компетентност да проверява дали държавата - страна по Конвенцията, е изпълнила задълженията, установени в едно от неговите решения (вж. *Bochan*, цитирано по-горе, § 33). Дори да се приеме, че жалбоподателят може да се позовава на нарушение на член 46 във връзка с член 3, в настоящия случай е достатъчно да се отбележи, че решението за заличаване от 27 юни 2017 г. не е равнозначно на решение, с което се установява нарушение на Конвенцията (вж. *mutatis mutandis, Willems and Gorjon v. Belgium*, no. 74209/16, § 61) Съдът само е взел под внимание признанието на правителството, но не е разглеждал допустимостта, а още по-малко основателността на оплакванията на жалбоподателя. Следователно решението за заличаване не попада в приложното поле на чл. 46, който се отнася само до окончателните решения на Съда. При тези обстоятелства жалбоподателят не може да се позовава на нарушение на тази разпоредба пред Съда. Когато страните постигнат споразумение, вследствие на което Съдът е заличил жалбата от списъка си, задачата да контролира изпълнението на приятелското споразумение се пада не на Съда, а на

Комитета на министрите съгласно член 39, § 4 от Конвенцията. В духа на споделена отговорност на държавите и Съда за осигуряване на спазването на правата по Конвенцията жалбоподателите имат право да очакват от националните органи, включително от съдилищата, да направят безпристрастно изводите, които следват от едностранна декларация на правителството, с която се признава нарушение на чл. 3 и се взема предвид решение на Съда. Това очакване се засилва от факта, че разглежданите въпроси се отнасят до чл. 3, разпоредба, в която е залегнала една от най-основните ценности на демократичните общества – правото човек да не бъде подлаган на изтезания или на нечовешко или унижително отношение. Поради това оплакването на жалбоподателя за нарушение на член 46 във връзка с член 3 е несъвместимо *ratione materiae* по смисъла на член 35, § 3 (а) и трябва да бъде отхвърлено съгласно член 35, § 4 от Конвенцията.

По твърдяното нарушение по член 6
55-63. Жалбоподателят твърди, че правото му на защита било нарушено и че националните съдилищата прехвърлили доказателствената тежест върху него в нарушение на чл. 6 от Конвенцията. Съдилищата не взели предвид признанието на правителството, че е налице нарушение на чл. 3 от Конвенцията. Съдилищата трябвало да вземат предвид фактическите констатации, че жалбоподателят станал жертва на насилие от страна на полицаите, които са го обвинили в съпротива, и да поставят под съмнение доказателствата, използвани срещу него. Въпреки това че жалбоподателят представил свидетели, които подкрепяли твърденията му, които сам търсил, защото разследващият орган отказал да извърши това, а националните съдилища отхвърлили доказателствата като пристрастни и недостоверни. От друга страна, белгийските съдилища приели за установени фактите, които полицейските служители, задържали жалбоподателя, представили пред съда, както и от доказателствата, представени от техните колеги.

64–67. Според правителството признанието, направено за извършено нарушение на чл. 3 от Конвенцията по отношение на

производството срещу полицейските служители не би могло да се тълкува като обхващащо физическото насилие, тъй като това би означавало да се постави под въпрос решението за прекратяване на производството срещу полицейските служители и да се предопредели изходът на производството срещу жалбоподателя. Жалбоподателят бил разпитан вечерта на инцидента, били изслушани всички страни и свидетели, а националните съдилища внимателно извършили оценка на доказателствата и сравнили твърденията на двете страни, без да отдават повече тежест на твърденията на полицаите за събитията.

68-75. Жалбоподателят твърди, че по време на инцидента бил заобиколен от полицаите, като те му попречили да напусне местопроизшествието. Не бил се съпротивлявал срещу техните нареждания, като ударите по тялото му били нанесени от тях. Това разказал по време на първия разпит вечерта след инцидента, както и по време на съдебните производства. В решението си националният съд осъдил жалбоподателя за оказване на съпротива срещу полицейските органи, които го задържали. Белгийският съд оценил показанията на полицаите като достоверни, за разлика от тези на жалбоподателя, като подчертал, че несъмнено съдържали доказателствена стойност, защото законът придавал доверие на длъжността на тези, от които произлизали. ЕСПЧ не може да прави преценка дали едно лице виновно е извършило дадено деяние или не, както и не може да се произнася във връзка с грешки, допуснати от националните съдилища, при оценка на фактите или на правото. От значение за конкретния случай е признанието на белгийското правителство, че обстоятелствата, при които бил осъществен арестът на жалбоподателя, съставлявали нарушение на забраната за нечовешко и унижително отношение. Националният съд ограничил признанието до обидите, които полицаите нанесли на жалбоподателя по време на преместването му от мястото на инцидента до полицейското управление. Правителството изрично признало, че обстоятелствата, при които жалбоподателят бил задържан съставлявали нарушение на чл. 3 от ЕКПЧ, както и че полицаите били изключително агресивни и

мотивирани от расистки подбуди в действията си спрямо жалбоподателя. Подобно признание създадо задължение за белгийските съдилища да разгледат обвиненията срещу жалбоподателя внимателно. Нарушение на забраната за изтезания, нечовешко и унижително отношение, закрепена в член 3, съставлява погазване на една от най-основополагащите ценности, закрепени в ЕКПЧ.

76-79. Лицата, имащи задължението да извършват разследване по обвинения за полицейско насилие, трябва да спазят всяка обективно възможна мярка за независимост. Жалбоподателят се оплакал както пред Съда, така и пред националните съдилища, че не бил разпитан от разследващия съдия в нито едно от досъдебните производства за полицейско насилие и за обвинението за съпротива. Бил разпитан във вечерта на ареста си от полицай, колега на задържалите го по-рано органи, и по-късно от Генералния инспекторат във връзка с оплакването му, че станал жертва на полицейско насилие. Разследването по обвинението за съпротива и за полицейско насилие било извършено от съдия, чиято независимост и безпристрастност не са били поставяни под въпрос от жалбоподателя. Фактът, че едно лице, обвинено в престъпление, не е разпитано от разследващия орган, не съставлява сам по себе си нарушение на член 6, § 1 от Конвенцията, когато, както в настоящия случай, на лицето е била предоставена възможност да изложи доводите си пред националните съдилища и да оспори по този повод всички доказателства на обвинението.

80-91 Националният съд отдал сравнително по-голяма тежест на твърденията на полицаите, въпреки признанието на правителството за нарушението на чл. 3 от Конвенцията. При спорове относно съществени по дадено обвинение факти, когато единствените свидетели на прокуратурата са полицейските служители, с които обвиняемия е имал конфронтация, е необходимо решаващият съд да използва всяка една разумна възможност за проверка на твърденията им. Неизпълнението на това задължение противоречи на основните принципи на наказателното право и процес, в частност *in dubio pro reo* (вж. *Navalnyy v.*

Russia [GC], nos. 29580/12). Националният съд не поставил под съмнение твърденията на полицейските служители, защото съвпадали с подробните показания на други служители, които станали очевидци на случилото се, въпреки признанието, че обстоятелствата, при които бил извършен арестът съставлявали нарушение на чл. 3 от ЕКПЧ. Същите очевидци били посочени по-рано от жалбоподателя в жалбата му за извършено полицейско насилие. Съществува възможност свидетелите да не са желали да дават показания против колегите си. Поради това жалбоподателят е могъл да ги смята за недостатъчно независими. Същевременно обаче независимостта на четиримата свидетели на защитата не била в достатъчна степен гарантирана, защото се познавали с жалбоподателя. В решението на националният съд липсвали свидетелски показания и доказателства, които подкрепяли твърденията на полицаите. В случая това обстоятелство е особено проблематично, тъй като арестът бил извършен в нарушение на чл. 3 от ЕКПЧ. Твърдението, че жалбоподателят нападнал полицаите, не било потвърдено от други независими свидетели. За да се установи дали наказателните производства са протекли справедливо, трябва да се вземе предвид дали правата на защитата са били зачетени, като могъл ли е жалбоподателят да оспори достоверността на доказателствата и тяхното използване. Трябва да се вземе предвид качеството на доказателствата, обстоятелствата, при които са били снети, и дали тези обстоятелства поставят под съмнение тяхната достоверност. Колкото повече нараства убедителността на доказателствата, толкова намалява нуждата от подкрепящи доказателства. Съдът придава тежест и на въпроса дали въпросното доказателство е имало или не решаващо значение за изхода на производството. В случая националният съд е придал решаващо значение на обвинителните доказателства, съдържащи се в разказите на задържалите обвиняемия полицейски служители и техните колеги, независимо от признанието на белгийското правителство за извършеното нарушение на чл. 3 от ЕКПЧ. Не може да се приеме твърдението на правителството, че доказателствата, представени пред националните съдилища, не са успели да

установят „извън всякакво разумно съмнение“, че жалбоподателят не е извършил престъплението съпротива. Тази постановка размества доказателствената тежест в наказателния процес. Принципът на справедлив съдебен процес по чл. 6 е неотделим от надлежното зачитане на презумпцията за невинност, гарантирана от член 6, § 2 от ЕКПЧ. Според принципа *in dubio pro reo* тежестта на доказване е на обвинението, като обвиняемият не може да бъде задължаван да доказва невинността си. Белгийските съдилища не са осигурили на жалбоподателя справедлив съдебен процес и в резултат ЕСПЧ установява нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията.

5. ПРАВО НА ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНИЯ И СЕМЕЕН ЖИВОТ

Решенията за настаняване на жалбоподателя в социално-педагогически интернати и изпълнението на тези решения са представлявали намеса в упражняването на правото му на зачитане на личния и семейния му живот. Тази намеса е била предвидена в закона и е преследвала легитимна цел. Властите обаче не са приложили принципа за най-добрия интерес на детето, проведените производства не са включвали гаранции, пропорционални на сериозността на намесата и важността на засегнатите интереси, а националните органи не са изпълнили задълженията си да предприемат мерки, които да благоприятстват събирането на майката и детето и да съобразят индивидуалното му положение. Следователно е налице нарушение на член 8 самостоятелно и във връзка с чл. 13 от Конвенцията.

Решение по делото [I.G.D. v. Bulgaria \(no. 70139/14\)](#)

Експулсирането на майка на четири деца, норвежки граждани, и налагането ѝ на забрана за влизане в страната за период от 2 години, поради предоставяне на невярна информация при придобиване на право на пребиваване в страната, не представляват нарушение на чл. 8, доколкото националният съд е изследвал внимателно най-добрия интерес на децата.

Решение по делото [Alleleh and others v. Norway \(no. 569/20\)](#)

Фактите: Жалбоподателите са семейство, включващо 4 деца, което живее в Осло, Норвегия. Г-жа Alleleh, гражданка на Джибути, е омъжена за норвежкия гражданин г-н Кристенсен. Жалбоподателката пристигнала в Норвегия през септември 2001 г., търсейки убежище и представяйки се за сомалийка. Представената от нея информация се оказала невярна, а през юни 2002 г. молбата ѝ – отхвърлена. През май 2003 г. поискала решението да бъде преразгледано като признала, че първия път е представила невярна информация. Отново заявила, че е сомалийка и представила неистински лични документи. През ноември 2005 г. молбата ѝ била оставена без разглеждане.

Междувременно през 2004 г. жалбоподателката сключила граждански брак с втория жалбоподател – г-н Кристенсен. Въз основа на брака тя подала молба за статут на пребиваване, представяйки същата невярна информация. През септември 2005 г. получила разрешение за временно пребиваване за период от 1 година, което било подновено през ноември 2006 г. През 2007 г. жалбоподателката получила норвежко гражданство. В периода от 2005 г. до 2013 г. се родили и 4-те деца в семейството.

В хода на разследване относно мигранти, представящи се за сомалийски граждани, властите заподозрели, че жалбоподателката била от Джибути. През ноември 2014 г. била предупредена за възможността да ѝ бъде отнето гражданството поради поддържане на невярната информация. През декември 2014 г. тя признала пред властите, че била гражданка на Джибути, а не на Сомалия. На 3 юни 2015 г. гражданството ѝ било отнето. Властите разпоредили нейното експулсиране и ѝ наложели забрана за влизане в Норвегия за период от 2 години. Г-жа Alleleh обжалвала решението пред административния орган, който отхвърлил

жалбата с мотиви, че дори да бъде разделена от децата си, то бащата е доказано добър родител и може да полага грижи за 4-те деца, а тяхната среда няма да се промени значително.

През юни 2016 г. жалбоподателите поискали от градския съд на Осло да отмени експулсирането. Жалбите на съпруга и 4-те деца били отхвърлени като недопустими поради липса на правен интерес. Жалбата на г-жа Alleleh била разгледана по същество, като били разпитани свидетели, социални служители и експерти психолози по въпроса как отделянето на майката би повлияло на децата. С решение от 27 юли 2017 г. съдът отхвърлил искането на жалбоподателката с мотиви, че намесата на държавата в семейния ѝ живот не била непропорционална и нямала да се отрази във висока степен на децата. Националният съд изтъкнал, че децата могли да бъдат отглеждани от своя баща, семейството можело да разчита на социална подкрепа, както и можело винаги да последва жалбоподателката, за да не се разделя. Също така жалбоподателката имала майка и сестра в Джибути, които посещавала редовно през годините. Решението било обжалвано. На 8 април 2019 г. въззивният съд отменил решението на градския съд и постановил, че решението за експулсирането било незаконосъобразно, тъй като било непропорционално спрямо най-добрия интерес на децата. Въззивният съд подчертал, че две от децата били особено уязвими и зависими от грижите на своята майка, а разделянето им за твърде продължителен период можело да окаже неблагоприятно въздействие върху развитието на децата. В решението си съдът обърнал внимание и на практиката на ЕСПЧ по делото *Nunez v. Norway* (no. 55597/09).

Миграционната служба обжалвала решението пред Върховния съд на Норвегия. С решение от 9 декември 2019 г. Върховният съд отменил решението на въззивния съд и потвърдил решението за експулсирането на жалбоподателката. Върховният съд направил подробен анализ и оценка на баланса между общественния интерес да не се допускат нелегални имигранти в страната и да се спазва законодателството в областта на миграцията от една страна, и на частния интерес да не се разделя семейството и

евентуалната непропорционална намеса в правото на семеен живот, гарантирано по силата на чл. 8 ЕКПЧ. Правейки подробен анализ на практиката на Съда по дела срещу Норвегия, националната юрисдикция посочила, че когато правото на пребиваване се основавало на изначално неистинска информация, то евентуалното експулсиране можело да доведе до нарушение на чл. 8 само при изключителни обстоятелства. В това отношение Върховният съд отчетел продължителния период, в който жалбоподателката предоставяла невярна информация за себе си, включително в процедурата по придобиване на норвежко гражданство, като достигнал до заключението, че нарушението на закона било изключително сериозно. По отношение на връзката ѝ с Норвегия, съдът припомнил, че целият ѝ престой се базирал на невярната информация, която жалбоподателката предоставяла на властите от 2001 г. до решението за експулсиране. Следователно връзката и с Норвегия е изцяло основана на невярна информация. При това положение, Върховният съд постановил, че жалбоподателката не можела да има оправдани правни очаквания да остане в Норвегия и да установи семеен живот там, който да бъде закрилян от държавата. По отношение на децата Върховният съд не споделил мотивите на въззивния, че бащата и децата не могат да последват майката в Джибути, както и че децата не биха могли да започнат училище там, и трудно биха се адаптирали към чуждата култура, а бащата би загубил работата си в Норвегия, което би причинило сериозни сътресения за семейството във финансово отношение. Върховният съд приел, че тези пречки не са от такова естество, че да се сметат за непреодолими. Освен това съдът подчертал, че в хода на производството най-голямото дете навършило 14 години, най-малкото – 6, а останалите две деца, които били близнаци, били вече на 10 години, а бащата можел да поеме грижите за тях без особени затруднения. Върховният съд възприел мотивите на първоинстанционния съд относно средата на живот на децата и способността на семейството да се справи с предстоящите трудности. Освен това посочил, че забраната за влизане в страната била съобразена със семейните връзки на жалбоподателката и затова била само за 2

години, както и че семейството може да се събира през ваканционни периоди в Джибути или друга страна извън Шенгенското пространство.

Решението

Оплакванията за нарушение на чл. 8 от Конвенцията

Жалбоподателите се оплакват, че експулсирането на първата жалбоподателката и забраната за влизане в страната за период от 2 години нарушава правото им на неприкосновеност на семейния им живот, гарантирано по силата на чл. 8.

По основателността на жалбата

84-85. Жалбоподателите твърдят, че експулсирането като мярка не е належаща и е могла да бъде заменена с друго наказание съгласно вътрешното законодателство. Освен това бащата не би могъл да отглежда изцяло самостоятелно 4-те деца без това да повлия негативно на цялото семейство. Националните съдилища не взели предвид обстоятелството, че най-малкото дете, което било момиче, може да бъде изложено на генитално осакатяване, ако семейството се премести в Джибути.

86-87. Правителството твърди, че подобно обстоятелство относно най-малкото дете не е наведено в хода на националните производства, а що се отнася до теста за пропорционалност, Върховният съд е разгледал подробно обществения интерес и най-добрия интерес на децата като е обсъдил всички възможни обстоятелства по делото и е намерил справедлив баланс между конкуриращите се интереси.

Преценката на Съда

88-89. При анализа си Съдът обобщава, че жалбата касае експулсирането на първата жалбоподателка и последиците от него по отношение на останалите жалбоподатели (всички граждани на Норвегия), като припомня, че отнемането на гражданството ѝ не е оспорено пред националните съдилища, както и не се правят оплаквания в това отношение пред Съда. Съдът намира за безспорно, че двамата родители и техните четири деца са упражнявали правото си на семеен живот в Норвегия, както и че

решението за експулсиране на майката с 2-годишна забрана за влизане в страната представлява намеса в правото им на семеен живот, което се базира на закона и преследва легитимна цел. Следователно основният въпрос по делото е дали решението за експулсирането на първата жалбоподателката е необходима в едно демократично общество по смисъла на чл. 8, § 2.

90-91. Що се отнася до пропорционалността на решението за експулсиране, Съдът припомня, че трябва да се съблюдава за степента, в която семейният живот ще бъде засегнат, връзките на чужденеца в държавата, дали съществуват непреодолими пречки пред семейството да последва чужденеца в държавата му по произход, налице ли са съображения за защита на обществения ред, които да натежават в полза на експулсирането (вж. *Nunez*, цитирано по-горе, § 70) както и продължителността на забраната за влизане обратно в страната. Освен това Съдът подчертава, че когато семейният живот е установен по време, когато членовете на семейството са знаели, че запазването на статута на пребиваване на чужденеца е несигурно, то нарушение на чл. 8 ще бъде възможно само при изключителни обстоятелства (вж. *Jeunesse v. the Netherlands [GC], no. 12738/10, §§ 107-08.*). Когато подобни решения засягат и деца, то държавите трябва да изследват техния най-добър интерес. Макар сам по себе си този интерес да не е решаващ, Съдът подчертава, че в международното право е постигнат консенсус най-добрият интерес на детето да се ползва с особена тежест при вземане на решения, които засягат деца.

95. Съдът отбелязва също, че заключението на Върховният съд, че не са налице непреодолими пречки пред семейството да се премести в Джибути, което е свързано с теста за пропорционалност съгласно практиката на Съда, не засяга аргументите, че най-малкото дете може да претърпи твърдяното пред Съда генитално осакатяване. Подобен аргумент действително не е изтъкван в националното производство, поради което Съдът не намира за необходимо да извършва нов анализ на доказателствата и да замени преценката на националния съд със своя. Съдът намира за достатъчно да се спомене,

че жалбоподателите не доказват убедително, че констатацията на Върховния съд за възможността на бащата и децата да отидат в Джибути за постоянно или за временни посещения, е произволна и неоснователна.

99. Въпреки че Съдът е съгласен със заключението на Върховния съд на Норвегия, че експулсирането не би нарушило чл. 8, освен при изключителни обстоятелства, Съдът намира, че мярката оказва по-сериозно влияние по отношение на останалите членове на семейството, отколкото на първата жалбоподателката, доколкото всички те са граждани на Норвегия и са прекарвали целия си живот там и дори децата да последват своята майка, то това би било една нежелана промяна в техния личен живот, защото най-малко не владеят езика. По този начин наложената мярка като наказание за поведението на първата жалбоподателка би имало значително по-голямо отражение върху останалите жалбоподатели, тъй като тя е запазила семейните си връзки в Джибути, посещавала е семейството си там и владее езика.

102. При така установената фактическа обстановка, Съдът не счита, че преценката на Върховният съд относно това, че ситуацията на децата не се отличава с нещо необичайно за разлика от всеки друг случай, при който се експулсира родител, за неправилна. При това положение Съдът е съгласен, че не са налице изключителни обстоятелства по смисъла на съдебната му практика. Съдът отбелязва, че ситуацията в настоящото производство се различава от тези по делата *Nunez* (цитирано по-горе) и *Kaplan and Others* (no. 32504/11), където Съдът е установил нарушение на чл. 8. Съдът обръща внимание на практиката си по делото *Antwi and Others v. Norway* (no.26940/10), където властите са наложили 5-годишна забрана за влизане в страната, а детето, също норвежки гражданин, прекарало целия си живот в Норвегия, не попада в по-уязвимо положение, а продължителността на националното производство не е било толкова дълго, че да повдигне въпроса дали постановената мярка изпълнява изискването за гъвкавост и ефективност. Следователно, Съдът е счел, че не е налице нарушение на чл. 8. За разликата

от делото *Nunez* в настоящия случай децата далеч не са изложени на подобен риск.

103-104. Освен това Съдът отбелязва, че Върховният съд е разгледал различни аспекти, които смекчават последиците за децата от експулсирането на тяхната майка. Съдът подчертава краткият срок на забраната за влизане в страната, която е съобразена с интересите на децата. Обръща внимание и на възможността на жалбоподателката да поиска преразглеждане на решението относно забраната, а властите да преразгледат своята преценка с оглед евентуално негативно развитие по отношение на децата. Освен това жалбоподателката разполага с възможност да подаде молба за кратковременни влизания в страната по време на двугодишната забрана. Не на последно място, ЕСПЧ отчита и възможността жалбоподателката да възобнови семейния си живот в Норвегия след изтичане срока на забраната.

106-107. В заключение, Съдът постановява, че решението за експулсиране на първата жалбоподателка не е непропорционално по смисъла на чл. 8, тъй като не надхвърля стандартите, заложили в практиката на Съда. Властите не са превишили свободата си на преценка, като са разгледали внимателно фактите и са направили справедлив баланс между обществения интерес и най-добрия интерес на децата, постановявайки забрана за влизане в страната за ограничен период от време. Следователно не е налице нарушение на чл. 8 от Конвенцията.

Събирането на лични данни на граждани от страна на полицейските органи, без да е налице законово основание за това, представлява нарушение на правото на личен живот, защитено от чл. 8. Неизпълнението на позитивните задължения на националните власти да проведат ефективно разследване по отношение на изтекли лични данни на граждани, представлява нарушение на чл. 8.

Решение по делото [M. D. and others v. Spain](#) (no 36584/17)

Фактите: Жалбоподателите са 20 съдии от Каталуния. През февруари 2014 г. те подписали манифест в подкрепа на правото на каталунския народ да вземе решение за суверенитета на Каталуния. На 3 март 2014 г. национален вестник публикувал статия, озаглавена „*Конспирацията на тридесет и тримата съдии сепаратисти*“. В нея се съдържали лични данни, снимки на жалбоподателите, данни за съдилищата, в които правораздават, както и коментари за политическите им възгледи. Според жалбоподателите тази информация била получена от базата данни на испанската полиция. Жалбоподателите подали сигнал, въз основа на който било образувано наказателно производство. Те не се възползвали от правото си да подадат граждански иск за обезщетение за вреди. Според жалбоподателите били осъществени няколко престъпни състава – разкриване и разгласяване на чужда тайна, включително и от длъжностно лице. Съдът в Мадрид приел, че макар да са налице данни за извършено престъпление, то липсвали такива за конкретен извършител, поради което прекратил делото. След подадена жалба, гореинстанционният съд върнал делото за ново разглеждане, тъй като приел, че не са извършени всички необходими действия по изясняване на релевантните факти. В резултат на това по делото бил приложен полицейски доклад от февруари 2014 г. В него се съдържали данни за 34 магистрати, както и че част от тях се готвили да публикуват въпросния манифест. Докладите съдържали снимки, лична данни и информация за професионалната дейност на жалбоподателите. Именно част от тези данни били разгласени в пресата. Били разпитани още свидетели, но не бил разпитан началника на полицията в Барселона. Съдът отново прекратил производството, тъй като липсвали данни за извършителя. Жалбата срещу прекратяването била оставена без уважение. Жалбоподателите се обърнали към Конституционния съд, но жалбата им била оставена без разглеждане като недопустима.

През април 2014 г. жалбоподателите подали жалба до Агенция за защита на личните данни срещу Министерството на вътрешните работи по повод изтеклите им данни. От Агенцията съставили доклад

относно изтичането на лични данни от полицията, след което на 21 декември 2018 г. преписката била прекратена. След подадена жалба националният съд обявил това решение за нищожно и дал указания на Агенцията да извърши подробна проверка на фактите и да се произнесе отново по същество. След завършване на разследването Агенцията констатирила, че не са налице извършени нарушения при администрирането на личните данни от страна на полицейските служители.

На 14 февруари 2014 г. синдикатът на държавните служители „Чисти ръце“ подал сигнал срещу 33-мата магистрати, подписали манифеста, до Висшия съдебен съвет. Били образувани редица дисциплинарни производства, но никой от жалбоподателите не бил наказан.

Решението

Относно оплакването за нарушение на чл. 8 от Конвенцията

Жалбоподателите се оплакват, че правата им по чл. 8 са били нарушени. Първо, полицейските органи са съставили доклади за тях единствено въз основа на обстоятелството, че са подписали манифеста. Оплакват се, че в медиите са публикувани техни лични данни, в частност снимки.

По допустимостта на жалбата:

27-31. Съдът приема жалбата за допустима в частта ѝ, касаеща изтичането на личните данни на жалбоподателите. Приема, че те за изчерпили вътрешноправните средства за защита. Използвали са както административните мерки, предвидени от националното законодателство, така и са образували наказателно производство.

32-36. По отношение на оплакването в частта му, отнасяща се до публикуването на личните данни във вестник, Съдът отбелязва, че въпросното деяние може да се вмени в отговорност единствено на собственика на вестника. Тъй като не са налице данни за заведени производства за обезщетение срещу него, то не може да се приеме, че жалбоподателите са използвали всички средства за защита по вътрешното

право. Поради тази причина приема, че жалбата в тази си част е недопустима.

37-45. Жалбоподателите твърдят, че е налице нарушение на чл. 8, тъй като полицията, без никакво правно основание, е изготвила доклади за тях, съдържащи техни лични данни, включително и данни относно политическите им възгледи. Това не било свързано с предотвратяване или разследване на престъпления. Твърдят, че тези действия на властите са незаконосъобразни. Освен това те са допуснали тези данни да изтекат в пресата и да станат обществено достояние. Отбелязват, че не са извършени необходимите действия по разследването в хода на наказателното производство.

46-51. Правителството твърди, че националните власти по никакъв начин не са засегнали правото на личен живот на жалбоподателите. Отбелязват, че жалбоподателите сами са подписали манифеста, с което сами са напуснали сферата на личния си и семеен живот. Излагат се твърдения, че националните съдилища са констатирали, че разпространяването на лични данни на жалбоподателите е престъпление, но не са налице доказателства, уличаващи конкретно лице в извършването му.

52-54. Съдът напомня, че главната цел на чл. 8 е да защитава гражданите от произволна намеса на властите в лични им и семеен живот. В тази връзка следва да се изследва дали намесата отговаря на критериите на параграф 2 – да е законосъобразна, да преследва легитимна цел и да е необходима в едно демократично общество. Самият факт, че намесата няма законово основание, би означавал, че чл. 8 е нарушен. ЕСПЧ отбелязва, че събирането на информация, касаеща личния живот на гражданин, представлява намеса на държавата по смисъла на чл. 8. Тази информация следва да се използва единствено за целта, за която е събрана. Подчертава, че данните относно политическите възгледи на дадено лице следва да имат по-висока степен на защита предвид специфичния си характер.

56-60. Съдът подчертава, че държавите имат и позитивни задължения по чл. 8. В тази връзка Съдът изследва въпроса дали националните власти са предприели

необходимите действия, за да защитят правото на личен живот на жалбоподателите. Отбелязва, че едно разследване се счита за „ефективно“, когато съществува принципната възможност то да доведе до установяване на фактите по случая и да доведе до идентифициране и наказване на виновните лица.

61-64. Съдът приема, че не съществува вътрешноправна разпоредба, която да предвижда възможността за съставяне на полицейски доклад за граждани, когато не е имало индикации, че те биха могли да извършат престъпление или да са замесени в подготвянето на такова. Заклучава, че самото съществуването на полицейски доклад, съдържащ лични данни, снимки, служебна информация и данни за политическите възгледи на жалбоподателите, представлява нарушение на чл. 8.

65-72. Съдът приема, че публикуваните в пресата снимки на жалбоподателите са получени от базата данни на полицията, макар да не става ясно как точно се е случило това. В хипотеза на незаконно оповестяване на лични данни националните власти имат задължението да проведат ефективно разследване. Отчита се обстоятелството, че не е разпитан началника на полицията, до когото е адресиран докладът, съдържащ личните данни на жалбоподателите. Според Съда снемането на показания от него е било от съществено значение за провеждането на цялостно и ефективно разследване. Именно той е бил запознат с лицата, разполагали с достъп до доклада и до базата данни на полицията. Следователно не може да се приеме, че е проведено ефективно разследване, чрез което да се установят обстоятелствата, при които журналистите са получили достъп до снимките на жалбоподателите. Поради това Съдът приема, че националните власти не са изпълнили позитивните си задължения по чл. 8, следователно са нарушили Конвенцията.

По отношение на оплакването по чл. 10 от Конвенцията

Жалбоподателите твърдят, че подписвайки манифеста, те са изразили своето мнение по повод юридически спор, а в резултат на

публикацията в медиите срещу тях са образувани дисциплинарни производства.

74-78. Правителството твърди, че на жалбоподателите не са налагани каквито и да е санкции във връзка с изложените от тях възгледи. Някои от тях дори били повишени. Жалбоподателите заявяват, че макар да не се е стигнало до наказания, то дисциплинарните производства срещу тях биха могли да имат възпиращ ефект върху свободата на изразяване.

При липсата на предварително разрешение или ефективен последващ контрол относно законосъобразността и необходимостта от претърсването и изземването, тези следствени действия не са придружени от достатъчно гаранции срещу произвол, поради което не могат да се приемат за „предвидени в закона“ по смисъл на член 8 от Конвенцията. Оценката за неотложност на действията по претърсване и изземване във вилата на жалбоподателите е извършена стереотипно, без специфични мотиви, свързани с конкретните обстоятелства по случая. Следователно е налице нарушение на чл. 8 от Конвенцията. Налице е и нарушение на член 13 от Конвенцията поради липсата на средства за обжалване на законосъобразността на извършеното претърсване и изземване.

Вж. решение по делото [Hristova and others v. Bulgaria \(no. 48411/15, Committee\)](#)

6. СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ, НА СЪВЕЩТА И НА РЕЛИГИЯТА, НА СЪБРАНИЯТА И НА СДРУЖАВАНЕ

Наказанието лишаване от свобода, наложено на жалбоподателя, осъждан за тероризъм, за излъчени по местно радио и публикувани в интернет изявления, възхваляващи извършителите на терористичните актове в Париж през 2015 г. скоро след осъществяването им, не е било пропорционално на преследваната легитимна цел, поради което намесата в свободата му на изразяване не е била „необходима в едно демократично общество“, в нарушение на чл. 10 от Конвенцията.

Решение по делото [Rouillan c. France \(n° 28000/19\)](#)

Фактите: През февруари 2016 г. жалбоподателят дал интервю на двама журналисти, които го представили като бивш член на „Пряко действие“ (*Action directe*) – крайно лява терористична група, активна във Франция през 80-те години на ХХ век, осъден на доживотен затвор и освободен условно след 25 години, автор на няколко книги и участвал наскоро във филм, в който играел себе си. Той заявил, наред с другото, че извършителите на терористичните актове в Париж и Сен Дени през 2015 г. са били „много смели“ и са се „били смело“. Интервюто било излъчено в политическо предаване, осъществявано от областно месечно списание в партньорство с местно радио, както и публикувано на уебсайта на списанието.

Прокуратурата образувала срещу жалбоподателя наказателно производство за публично възхваляване на терористичен акт чрез средство за комуникация, достъпно за широката публика онлайн. Съдът го признал за виновен и му наложил наказание

лишаване от свобода за срок от 8 месеца. Присъдата, атакувана от всички страни в производството, била отменена от апелативния съд, който променил квалификацията на съучастие в публично възхваляване на терористичен акт и увеличил срока на наказанието на 18 месеца, 10 от които условно. Жалбоподателят сезирал Касационния съд, като поставил и въпрос за конституционност на разпоредбата от Наказателния кодекс (НК), на която се основавала присъдата му и която според него нарушавала принципите за законоустановеност на престъпленията и наказанията, за необходимост и пропорционалност на наказанията, както и свободата на изразяване. Конституционният съвет (КС), на който съдът препратил въпроса за произнасяне, приел, че разпоредбата не противоречи на Конституцията. Съдът оставил касационната жалба без уважение. Жалбоподателят изтърпял наложеното му наказание в дома си под електронно наблюдение.

Решението

38-42. Жалбоподателят твърди, че осъждането му е в нарушение на чл. 10 от Конвенцията. Поддържа, че приложимата разпоредба на НК не дефинира достатъчно точно престъплението публично възхваляване на терористичен акт и това създава риск от произвол при тълкуването ѝ от съдилищата. Осъждането му се основавало главно на свързани с личността му съображения, и по-специално на обстоятелството, че вече е осъждан за терористични актове. Освен това съдилищата изопачили изявленията му. Той не целял прослава на атентатите от януари и ноември 2015 г. в Париж и твърдо осъждал ислямистката идеология. Думите му се отнасяли само за поведението на атентаторите при сблъсъка им със силите на

реда след извършването на атаките и не подбуждали към насилие, а попадали в рамките на политически идеен дебат и следователно били защитени от чл. 10, макар че било възможно да изглеждат шокиращи. И накрая, те не се отразили на обществения ред, въпреки че и до момента били достъпни онлайн. Властите не се възползвали от възможността да поискат сваляне на интервюто.

43-46. Правителството не оспорва, че осъждането на жалбоподателя представлява намеса в свободата му на изразяване, но твърди, че тя отговаря на изискванията на чл. 10, § 2, тъй като е предвидена от разпоредба на НК, която КС е приел за достатъчно точна и ясна, преследва легитимната цел защита на реда и предотвратяване на престъпления, а за осъждането на жалбоподателя са изложени достатъчни и релевантни съображения и то не надхвърля свободата на преценка, с която властите разполагат в случая. Първо, жалбоподателят не се ползвал от засилена защита по смисъла на чл. 10, тъй като нито заемал изборна длъжност, нито бил журналист или адвокат. Второ, изявленията му не представлявали изразяване на конструктивно мнение, допринасящо към идеен дебат, и били по-скоро оценъчни съждения, отколкото фактически декларации. Представянето на терористите като смели, защото загинали с оръжие в ръка, им придавало престиж и оправдавало насилническите им действия. Трето, националните съдилища взели предвид личността на жалбоподателя, както и контекста на интервюто. То било проведено по-малко от четири месеца след атентатите и жалбоподателят не бил провокиран от журналистите да направи спорните изявления. И накрая, наложеното му наказание било умерено с оглед на максималния предвиден от приложимата разпоредба размер.

47. Съдът намира, че осъждането на жалбоподателя представлява намеса в свободата му на изразяване, за което не спорят и страните, и пристъпва към разглеждане на съответствието ѝ с изискванията за законност, легитимна цел и необходимост.

„Предвидена от закона“

48-52. Във връзка с принципите относно изискването за предвидимост на закона, резюмирани в решенията по делата *Perinçek c. Suisse* [GC], n° 27510/08, §§ 131-136, и *Selahattin Demirtaş c. Turquie (n° 2)* [GC], n° 14305/17, §§ 249-254, Съдът подчертава следните елементи. За „закон“ може да се счита само норма, формулирана достатъчно точно, за да позволи последиците от определено действие да бъдат предвидени в разумна степен при конкретните обстоятелства по делото, при нужда с ползването на компетентен съвет, но Съдът е признал, дори и в случаи на намеса в свободата на изразяване, състояща се в наказателна санкция, че не е възможно да се постигне абсолютна точност, особено в области, в които положението варира според преобладаващите в обществото мнения (напр. *Chauvy et autres c. France*, n° 64915/01, § 43). В Конвенцията понятието „закон“, употребено в чл. 10, § 2 и други разпоредби, съответства на понятието „право“ в чл. 7 (напр. *Erdoğdu et İnce c. Turquie* [GC], n°s 25067/94, 25068/94, § 59). Съгласно постоянната практика на Съда по чл. 7, условието за ясно дефиниране на престъпленията е изпълнено, когато от формулировката на съответната разпоредба изправеният пред правосъдието може за узнае – при нужда с помощта на даденото ѝ от съдилищата тълкуване – какви действия и бездействия ангажират наказателната му отговорност (напр. *Rohlena c. République tchèque* [GC], n° 59552/08, § 50, и отнасящото се както до чл. 7, така и до чл. 10 *Radio France et autres c. France*, n° 53984/00, § 20). Член 7 не забранява постепенното изясняване на наказателноправните норми посредством тълкуването им от съдилищата по отделните дела, стига резултатът да съответства на същността на престъплението и да е разумно предвидим (напр. цитираното *Rohlena*, § 50). Съдът напомня също така, че задачата му е не да се произнесе относно целесъобразността на избраните от държавата ответник законодателни техники (цитираното *Selahattin Demirtaş*, § 251), а само да провери дали възприетите методи и последиците им са съобразни с Конвенцията (*Magyar Helsinki Bizottság c. Hongrie* [GC], n° 18030/11, § 184), както и че по делата,

образувани по индивидуални жалби, задачата му е не да разгледа националното право абстрактно, а да установи дали начинът на прилагането му по отношение на жалбоподателя е довел до нарушение на Конвенцията (*Magyar Kétfarkú Kutya Párt c. Hongrie* [GC], n° 201/17, § 96).

53-59. Съдът уточнява предварително, че с оглед на горните принципи основният въпрос по настоящото дело на този етап е дали когато е направил изявленията, за които е осъден, жалбоподателят е знаел или е трябвало да знае, при нужда с ползването на компетентен съвет, че те са от естество да ангажират наказателната му отговорност на основание приложената разпоредба на НК (цитираното *Perinçek*, § 137). Наистина, тя не определя понятието „възхвала“ и към момента на спорните изявления практиката на Касационния съд по прилагането ѝ е била относително ограничена, поради скорошното ѝ влизане в сила. Съдът обаче напомня, че тя е прехвърлена в НК от Закона за свободата на пресата и констатира, че понятието „възхвала“ фигурира в националното право от 1893 г. и Касационният съд го е тълкувал в постоянната си практика като „прославяне на едно или повече деяния или на техния извършител“ или като „подтикване към положителна морална оценка“ на същите. При това положение жалбоподателят е бил в състояние да предвиди разумно, че съдилищата ще тълкуват въпросното понятие в приложимата разпоредба на НК в същия смисъл. Съдът отбелязва и че след спорните изявления КС е потвърдил това тълкуване на разпоредбата, която е приел за недвусмислена и достатъчно точна, за да изключи произвол, и от своя страна намира, че с оглед на формулировката ѝ и постоянната практика на националните съдилища, жалбоподателят е бил в състояние да предвиди разумно, че изявленията му могат да доведат до наказателна отговорност. Накрая Съдът уточнява, че преценката на националните съдилища доколко е налице възхвала има отношение към въпроса дали техните мотиви са били релевантни и достатъчни, който ще разгледа във връзка с необходимостта от намесата (напр. цитираното *Perinçek*, § 139). Заклучава, че

тя е била „предвидена от закона“ по смисъла на чл. 10, § 2 от Конвенцията.

Легитимна цел

60-61. Съдът намира, че с оглед на чувствителния характер на борбата срещу тероризма и необходимостта властите да проявяват бдителност към действия, които могат да предизвикат ескалация на насилието, осъждането на жалбоподателя е целяло защита на реда и предотвратяване на престъпления.

„Необходима в едно демократично общество“

62-65. Съдът отбелязва, че относимите общи принципи са напомнени по делата *Morice c. France* ([GC], n° 29369/10, § 124), *Delfi AS c. Estonie* ([GC], n° 64569/09, §§ 131-139) и цитираното *Perinçek* (§§ 196-197, с препратките там). Ако са изпълнени условията на чл. 10, § 2, свободата на изразяване – един от основните фундаменти на демократичното общество, се отнася и за информация и идеи, които засягат, шокират или безпокоят. Понятието „необходими“ по смисъла на чл. 10, § 2 подразбира належаща обществена нужда. По принцип „необходимостта“ от дадена намеса в свободата на изразяване трябва да бъде установена по убедителен начин. Въпреки че въпросът за наличието ѝ следва да се решава преди всичко от националните власти, които се ползват с известна свобода на преценка, Съдът упражнява контрол както относно закона, така и относно решенията, с които е приложен (*Bladet Tromsø et Stensaas c. Norvège* [GC], n° 21980/93, § 58). В изпълнение на контролните си правомощия той трябва да разгледа намесата в светлината на целия случай, в т.ч. съдържанието на спорните изявления и обстоятелствата, при които са били разпространени, и по-специално да установи дали взетата мярка е „пропорционална на преследваните легитимни цели“ и дали съображенията, изложени от националните власти като оправдание за нея, са „релевантни и достатъчни“ (цитираното *Chauvy et autres*, § 70). Съдът трябва да се увери, че те са приложили правила, съответстващи на

залегналите в чл. 10 принципи, въз основа на приемлива преценка на относимите факти.

66. Преди да прецени необходимостта от намесата в настоящия случай, Съдът напомня, че чл. 10, § 2 не оставя никакво място за ограничаване на свободата на изразяване, когато се касае за политическо слово и за въпроси от обществен интерес (*Wingrove c. Royaume-Uni*, 25.11.1996 г., § 58). По принцип свободата на преценка на властите относно „необходимостта“ от такава намеса е особено ограничена (напр. *Mamère c. France*, n° 12697/03, § 20). Тя е по-широка обаче, когато спорните изявления подтикват към използване на насилие по отношение на дадено лице, даден представител на държавата или дадена част от населението, (*Sürek c. Turquie (n° 1)* [GC], n° 26682/95, § 61). Съдът счита, че това се отнася и за изявления, които възхваляват насилието и по този начин подтикват индиректно към използването му. Напомня, че специално държи сметка за обстоятелствата, заобикалящи разглеждания случай, и още по-специално за трудностите, свързани с борбата срещу тероризма (напр. *Sürek c. Turquie (n° 4)* [GC], n° 24762/94, § 58) – въпрос от обществен интерес с първостепенно значение в едно демократично общество (*Demirel c. Turquie (déc.)*, n° 11584/03), поради което следва да обърне особено внимание на изразите, употребени в спорното изявление, взето като цяло, на личността на неговия автор, на контекста на публикуването му и на потенциалните адресати на посланието (*Dicle c. Turquie (n° 3)*, n° 53915/11, § 91).

67. На първо място, Съдът напомня, че жалбоподателят е осъден заради окачествяването на извършителите на атентатите от 2015 г. като „смели“ и „били се смело“ в радиопредаване, чийто запис е публикуван и на уебсайта на списание. Начинът, по който журналистите са го представили преди интервюто, показва, че се е радвал на медийно отразяване. Според Съда в контекста на времето зададените му в предаването въпроси, по-специално за обявеното след атентатите извънредно положение, обществените свободи и сигурността, са били в състояние да заинтересуват публиката, да привлекат вниманието ѝ или да я обезпокоят

чувствително, следователно изявленията му са били направени в рамките на дебат от обществен интерес, както е приел и Касационният съд (*Satakunnan Markkinapörssi Oy et Satamedia Oy c. Finlande* [GC], n° 931/13, § 171).

68-71. На второ място, всички разгледали делото съдилища са намерили, че спорните изявления представляват подтикване към положителна оценка на извършителите на терористични престъпни деяния. Първоинстанционният съд, чиито мотиви са споделили и по-горните инстанции, е преценил тези изявления в светлината на общия тон на разговора, на личността на жалбоподателя и на положението във Франция по времето, когато са направени – след терористичните актове през 2015 г., и е приел, че макар да не е изразил съпричастност към ислямистката идеология, жалбоподателят е представил начина на действие на тероризма, за какъвто самият той е бил осъждан двукратно, в романтична светлина, като е очертал положителни и славни образи на извършителите на атентатите. Първоинстанционният съд е подчертал и че изявленията са направени скоро след атентатите. Освен това съдът е приел, че с оглед на принадлежността на жалбоподателя към терористична организация в миналото, на осъжданията му и на медийното отразяване, на което е бил обект, той не може да не е осъзнавал, че изказването му по въпроса за атентатите ще бъде анализирано щателно. И накрая, съдът е подчертал, че според самия жалбоподател радиото, излъчило интервюто, е слушано от много младежи в работническите квартали на Марсилия и че макар намерението му да е било да стимулира присъединяване към крайно левите кръгове, той е признал, че тези слушатели представляват крехка публика, която лесно може да бъде привлечена от словото на привърженици на радикалния ислямизъм, способен да се изроди в терористични действия. Като взема предвид, че изявленията на жалбоподателя, макар да не са представлявали пряко подбуждане към насилие, са предавали един положителен образ на извършителите на терористични актове в момент, когато френското общество все още е било разтърсено от смъртоносните атентати през 2015 г. и терористичната заплаха все още е

била сериозна, за което свидетелстват няколкото други терористични актове в страната през юни и юли 2016 г., и като отбелязва, че разпространението на тези изявления по радиото и в интернет е дало възможност те да достигнат до широк кръг хора, Съдът, който приема, че поради възхваляващия им характер те следва да се разглеждат като непряко подтикване към терористично насилие, не вижда основание да се дистанцира от смисъла и обхвата, който националният съд им е придал в решение с надлежно изложени мотиви, възприети и от по-горните инстанции. Следователно в случая националните власти са се ползвали с широка свобода на преценка при разглеждането на необходимостта от намесата.

72-73. На трето място, Съдът констатира, че апелативният съд е намерил за необходимо да увеличи наказанието на жалбоподателя, за да отчете по-добре обстоятелствата по делото, и по-специално, че фактите, за които е обвинен, се отличават с особена тежест и че известността му засилва въздействието на направените изявления, както и че не е отстъпил от изразената позиция. КС е преценил, че предвидените в приложимата разпоредба наказания не са „очевидно непропорционални“ „с оглед на естеството на наказуемото деяние“, като е напомнил, че те се определят в зависимост от обстоятелствата и личността на извършителя. Съдът не вижда основание да се отклони от преценката на националните съдилища, що се отнася до принципите на наказанието. Приема, че мотивите им, основани на борбата срещу възхваляването на тероризма и на отчитането на личността на извършителя, изглеждат, при конкретните обстоятелства по настоящото дело, както „релевантни“, така и „достатъчни“ като база за спорната намеса, която следователно трябва да се счита за принципно отговаряща на належаща обществена нужда.

74-77. Накрая, относно естеството и тежестта на наказанието, които следва да бъдат вземани предвид при преценката за пропорционалност на намесата, Съдът напомня, както е подчертавал многократно в случаи по чл. 10 от Конвенцията, че наказателното осъждане е една от най-

тежките форми на намеса в свободата на изразяване (напр. *Tête c. France*, n° 59636/16, § 68). Наказание лишаване от свобода, наложено във връзка с политически дебат или дебат от общ интерес, е съвместимо с гарантираната от чл. 10 свобода на изразяване само при изключителни обстоятелства, по-специално когато други основни права са били засегнати сериозно, като например в хипотезата на разпространение на реч на омразата или подтикване към насилие (напр. *Stern Taulats and Roura Capellera c. Espagne*, n° 51168/15, § 34). Съдът отново подчертава, че националните съдилища трябва да проявяват съдържаност при използването на наказателноправния ред, и специално при налагането на наказание лишаване от свобода, което има особено разубеждаващо въздействие върху упражняването на свободата на изразяване. Отбелязва грижата, с която съдилищата в случая са се постарали, от една страна, да обосноват не само принципа на наложеното наказание, но и естеството и размера му, и от друга страна, да оправдаят увеличаването му във въззивното производство. Като напомня, че трябва да се държи сметка за потенциалното въздействие на спорните изявления, Съдът не изпуска от внимание, че белязаният от скорошните и особено смъртоносни атентати контекст, в който жалбоподателят ги е направил напълно съзнателно, е оправдавал отговор на националните власти, адекватен на заплахата, която те са били в състояние да създадат както за националното единство, така и за обществената сигурност. При все това наложеното му наказание е лишаване от свобода. Макар и да е било частично условно, той е изтърпял ефективно под електронно наблюдение 6 месеца и три дни. При особените обстоятелства в случая Съдът намира, че съображенията, изложени от националните съдилища при баланса, който е било тяхна задача да осъществят, не са достатъчни, за да му позволяват да заключи, че такова наказание е било, въпреки естеството, както и тежестта и сериозните му последици, пропорционално на преследваната легитимна цел. Поради това Съдът намира, че намесата в свободата на изразяване на жалбоподателя, изразяваща се в наложеното му наказание лишаване от свобода, не е била „необходима в едно

демократично общество“ и следователно е налице нарушение на чл. 10 от Конвенцията, що се отнася до тежестта на наложената наказателна санкция.

Правителството не е посочило относими и достатъчни причини за създаването на специален статут на „чуждестранен агент“, налагането на допълнителна отчетност и счетоводство на организациите, регистрирани като „чуждестранни агенти“, ограничаване на достъпа им до възможности за финансиране и наказания за нарушаването на Закона за чуждестранните агенти по непредвидим и непропорционално тежък начин. Кумулативният ефект от тези ограничения е правен режим, който поставя значителен „смразяващ ефект“ върху избора да се търси или приема каквото и да е чуждестранно финансиране, в контекст, в който възможностите за вътрешно финансиране са ограничени, особено по отношение на политически или социално чувствителни теми или непопулярни в страната каузи. Тези мерки съответно не могат да се считат за „необходими в едно демократично общество“ и водят до нарушение на член 11 тълкуван в светлината на член 10 от Конвенцията.

Решение по делото [Ecodefence and Others v. Russia \(app. nos. 9988/13 and 60 others\)](#)

Фактите: Жалбоподателите са 61 руски неправителствени организации (НПО), а в някои случаи и техните директори, работили в различни сфери на гражданското общество и правата на човека. През 2012 г. в Русия бил приет Закон за чуждестранните агенти („ЗЧА“), който изисквал от руските НПО, за които се считало, че участвали в „политическа дейност“ и получавали „чуждестранно финансиране“, да поискат регистрация като „чуждестранни агенти“ под заплаха от административни и наказателни санкции. Също така НПО следвало да обозначават всички свои

публикации като произхождащи от „чуждестранни агенти“, да публикуват информация за своите дейности в интернет и да спазват по-строги счетоводни изисквания за отчетност. През 2014 г. с промяна в ЗЧА на Министерството на правосъдието (МП) било предоставено правомощие да вписва организации в регистъра на чуждестранните агенти по своя преценка. След влизането на закона в сила властите стигнали до заключението, че организациите жалбоподатели попадали в обхвата на определението за „чуждестранен агент“ и затова били включени в нарочния регистър. Жалбоподателите неуспешно обжалвали решенията на властите за включването им в регистъра. Прилагането на ЗЧА довело до налагането на глоби, финансови разходи, ограничения върху дейността на организациите жалбоподатели и образуване на наказателно производство срещу директора на една от организациите. Дейността на много от НПО била прекратена заради нарушаване на изискванията на ЗЧА, а други жалбоподатели сами прекратили своята дейност и обявили ликвидация, защото или не били в състояние да платят наложените глоби, или за да избегнат налагането на нови санкции.

През декември 2021 г. Върховният съд на Руската федерация и Московският градски съд съответно уважили исканията на прокуратурата за прекратяване на дейността на организациите жалбоподатели „Международен мемориал“ („International Memorial“) и Център за защита на правата на човека „Мемориал“ („Memorial Human Rights Centre“), както и техните местни поделения. Съдилищата приели за установено, че организациите, които МП вписало в регистъра на „чуждестранните агенти“, били извършили „груби и повтарящи се“ нарушения на ЗЧА, като не били обозначили своите публикации във Фейсбук, Туитър, Ютюб, Инстаграм и други онлайн публикации като такива, произхождащи от организация „чуждестранен агент“. Съдилищата постановили, че „прикривайки [своя] статут на чуждестранен агент“, организациите не са осигурили „прозрачност на [своите] дейности“, възпрепятствали „надлежащия обществен контрол върху [тяхната дейност]“ и са нарушили „правото на

гражданите да получават надеждна информация за дейността им“, което било грубо нарушение на руското законодателство.

На 29 декември 2021 г. ЕСПЧ указал на руското правителство съгласно чл. 39 от Правилника на Съда, че в интерес на страните и на правилното провеждане на производството пред него, изпълнението на решенията за прекратяването на дейността и заличаването на двете организации жалбоподатели следва да бъдат спрени за период, необходим на Съда за разглеждане на делото.

Въпреки това, на 28 февруари и 5 април 2022 г. съответно, националните съдилища отхвърлили жалбите на двете организации срещу разпореденията за прекратяване на дейността им. Организацията „Международен мемориал“ подаде искане за спиране на изпълнението на решението за прекратяване на дейността ѝ, но на 22 март 2022 г. Върховният съд отхвърлил искането с мотива, че решението за прекратяване не „възпрепятства[ло] организацията да упражнява правата си по член 34 от Конвенцията“, не „създадо опасност от загуба на живот, здраве или непоправима вреда за организацията или за нейните членове“ и не е „нарушило конституционното право на свобода на сдружаване“.

На 5 април 2022 г. решението било приведено в изпълнение и организацията „Международен мемориал“ била заличена от регистъра на юридическите лица.

Решението

65-70 Предвид сходния характер на предметния обхват на жалбите, ЕСПЧ намира за подходящо да ги обедини и да ги разгледа съвместно. Във връзка с процесуалното правоприемство по отношение на жалбоподателите организации, които престанали да съществуват и заявеното желание от страна на техните учредители, бивши директори, членове да продължат от тяхно име производството, ЕСПЧ посочва, че в този случай решаващият момент е не дали правата са прехвърлими на лицата, които желаят да продължат производството, а дали

предложените правоприемници могат по принцип да претендират за законен интерес да поискат от Съда да разгледа делото въз основа на желанието на жалбоподателите да упражнят правото си да подадат индивидуална жалба до Съда.

Освен това делата, които се разглеждат от Съда, по принцип имат морално измерение, което ЕСПЧ трябва да вземе предвид, когато преценява дали да продължи разглеждането на дадена жалба, след като жалбоподателят е престанал да съществува. Това важи с още по-голяма сила, когато повдигнатите от делото въпроси надхвърлят личността и интересите на отделния жалбоподател, тъй като решенията на Съда служат не само за решаване на делата, с които е сезиран, но и в по-общ план за изясняване, защита и развитие на правилата, установени от Конвенцията, като по този начин допринасят за спазването от страна на държавите поетите от тях ангажменти (вж. *Capital Bank AD v. Bulgaria*, no. 49429/99, §§ 78-79).

Съдът припомня, че прекратяването на сдружение засяга както самото сдружение, така и неговите председатели, учредители и членове (вж. *Jehovah's Witnesses of Moscow and Others v. Russia*, no. 302/02, § 101) От това следва, че бившите директори и членове на прекратено или ликвидирано сдружение жалбоподател имат легитимен личен интерес да поискат от Съда да разгледа жалбата на това сдружение, произтичаща от твърдението, че прекратяването ѝ е било в резултат на оказан върху него натиск от страна на държавните органи. Освен това въпросите, повдигнати в настоящото дело, надхвърлят интересите на индивидуалните жалбоподатели, които се отнасят до основните възможности на неправителствените организации да функционират без неоправдана намеса от страна на държавните органи. Едно от основните оплаквания по настоящото дело е, че чрез въвеждането на нови ограничителни мерки и обременителни изисквания, държавните органи се стремят да затруднят или да направят невъзможно за сдруженията жалбоподатели да продължат дейността си като „обществен страж“ (public watchdog). Неразглеждането на жалбите по същество само въз основа на факта, че сдруженията жалбоподатели са престанали да

съществуват поради доброволно разпускане или принудително прекратяване на тяхната дейност, би било в разрез с целта на тяхната жалба до Съда. В съответствие с това ЕСПЧ решава, че бившите председатели, учредители, директори и членове на сдруженията жалбоподатели, които са престанали да съществуват, са процесуално легитимирани да продължат производството по подадени от тези сдружения жалби.

Относно твърдяното нарушение на чл. 10 и чл. 11 от Конвенцията

По допустимостта

71-72 Жалбоподателите се оплакват, че изисквания на ЗЧА и практиката по прилагането му са представлявали непредвидими и прекомерни ограничения на свободата им на изразяване и сдружаване по чл. 10 и чл. 11 от Конвенцията.

Според Съда прилагането на принципа на плурализма е невъзможно, ако едно сдружение не може да изразява свободно своите идеи. Съдът вече е приемал, че защитата на мненията и свободата на изразяване по смисъла на чл. 10 от Конвенцията са цели на свободата на сдружаване (вж. *Gorzelik and Others v. Poland* [GC], no. 44158/98, § 91 и *Parti nationaliste basque - Organisation régionale d'Iparralde v. France*, no. 71251/01, § 33). Такава връзка е от особено значение, когато, както в тези случаи, намесата на властите срещу дадено сдружение е била, поне отчасти, в отговор на неговите възгледи и изявления (вж. *Stankov and the United Macedonian Organisation Ilinden v. Bulgaria*, nos. 29221/95 and 29225/95, § 85 и *The United Macedonian Organisation Ilinden and Others v. Bulgaria*, no. 59491/00, § 59). Предвид това Съдът решава да разгледа настоящите дела по чл. 11, тълкуван в светлината на чл. 10 от Конвенцията.

73-75 ЕСПЧ отхвърля възражението на руското правителство, че част от жалбоподателите не са изчерпали вътрешноправните средства за защита, като отбелязва, че предвидената в закона възможност за обжалване на наложените глоби не е ефективно средство за защита (*Smadikov v. Russia* (dec.), no. 10810/15, § 49). Според Съда включването на организациите жалбоподатели в регистъра на

„чуждестранните агенти“ е достатъчно доказателство за намеса, независимо от понататъшните действия, предприети срещу тях от МП.

76-78 Според правителството част от оплакванията на някои жалбоподателите са недопустими *ratione personae*, тъй като нямат статут на жертва по смисъла на Конвенцията, защото не са били включени в регистъра на „чуждестранните агенти“ и самостоятелно са прекратили своята дейност, или са били отписани от регистъра, или наложените глоби, са били впоследствие отменени. Според жалбоподателите в съответствие с практиката на Съда лице, което е изправено пред избор да промени поведението си или да приеме ограничаване на правата си може да претендира, че е „жертва“ на твърдяното нарушение, дори при липса на конкретен случай на прилагане на оспорваното законодателство. Въпреки че на някои от организациите не са били наложени глоби и че някои ограничителни мерки са били впоследствие отменени или не са били приложени, те все пак биха могли да се считат за „жертви“ на твърдените нарушения, тъй като са останали под заплаха от принудителна регистрация като „чуждестранни агенти“ или от налагането на санкции по силата на ЗЧА. Съдът счита за уместно да разгледа това възражение по същество на делото и обявява тази част от жалбата за допустима.

По основателността

1. Наличието на намеса

79-80 Жалбоподателите твърдят, че е налице намеса в правото им на свобода на изразяване и сдружаване. Според правителството задължението за регистрация като „чуждестранен агент“, установено в ЗЧА, не забранява или ограничава възможността на организациите жалбоподатели да участват в свободни дебати и политически дейности в Русия и да изразяват идеите си. Съдът припомня, че лица или НПО могат да твърдят, че са жертви на нарушение, ако са членове на група, за която съществува риск да бъде пряко засегната от законодателството. Дори при липса на индивидуална мярка по прилагането на закона, жалбоподател може да претендира, че е „жертва“, ако лицето е

задължено да промени поведението си или рискува да бъде преследвано заради неспазване на закона (вж. *Burden v. the United Kingdom* [GC], no. 13378/05, § 34 и *S.A.S. v. France* [GC], no. 43835/11, § 57, 1 July 2014)

81-87 Намесата в правото на свобода на сдружаване може да се прояви под различни форми, като например изискване съществуващо сдружение да се подчини на нови процедури за регистрация (*Moscow Branch of the Salvation Army v. Russia*, no. 72881/01, § 73), извършване на проверки, които водят до възпрепятстване дейността на организацията и до налагане на санкции (вж. *Cumhuriyet Halk Partisi v. Turkey*, no. 19920/13, §§ 71-72); използване на неприемливи термини за описание на дадено сдружение (вж. *Leela Förderkreise.V. and Others v. Germany*, no. 58911/00, § 84), налагането на забрана за финансиране от чужбина на политическа партия (вж. *Parti nationaliste basque - Organisation régionale d'Iparralde*, цитирано по-горе, §§ 37-38) или предизвикване на разпускане на сдружение (вж. *Democracy Party (ÖZDEP) v. Turkey* [GC], no. 23885/94, §§ 26-27).

Съдът отбелязва, че преди приемането на ЗЧА много от организациите жалбоподатели са съществували продължителен период от време, а някои от тях са били законно създадени още през 90-те години на миналия век в резултат на демократичния преход в Русия. Те са получавали финансиране от различни източници, включително индивидуални и институционални донори, както местни, така и международни. След влизането в сила на ЗЧА всички организации жалбоподатели са били подложени на непланирани проверки от страна на регулаторните и правоприлагащите органи, които са имали за цел да определят източниците на тяхното финансиране и обхвата на техните дейности. Проверките са попречили на дейността на жалбоподателите, тъй като са продължили дълго време и са включвали многократни посещения на прокурори и служители от правосъдните служби, разпити и искания за представяне на голям брой документи, обхващащи няколко годишна дейност (включително уставна и финансова документация, информация за събития и

други документи, свързани с тяхната мисия). Неизпълнението на исканията за представяне на документи се наказва със значителни глоби. Съдът вече е установил, че такива обременителни изисквания, които имат за резултат възпрепятстване на дейността на организацията, могат сами по себе си да представляват намеса в правото на свобода на сдружаване (вж. дела *Jehovah's Witnesses of Moscow and Others*, § 176, цитирано по-горе).

В обобщение Съдът намира, че организациите жалбоподатели и техните директори са били пряко засегнати в резултат на съвкупността от проверки, нови изисквания за регистрация, санкции и ограничения на източниците на финансиране и естеството на дейностите, които са били наложени от ЗЧА. Те е трябвало да променят значително поведението си, за да намалят риска да бъдат изправени пред по-нататъшни санкции по ЗЧА, което обаче не е спряло властите да налагат допълнителни глоби, докато са били принудително вписани в регистъра на „чуждестранните агенти“. Тези мерки са довели до прекратяване на дейността на някои от организации жалбоподателите. Следователно е налице намеса в правото на жалбоподателите на свобода на сдружаване по чл. 11 от Конвенцията, тълкувано в светлината на чл. 10. Съдът също така отхвърля възражението на правителството по отношение на липсата на статут „жертви“ на жалбоподателите.

2. Предвидена в закона

89-90 На следващо място, ЕСПЧ разглежда дали приложените спрямо жалбоподателите мерки са били в „съответствие със закона“, т.е. дали ЗЧА е бил достатъчно ясен и предвидим и дали вътрешното право е предоставяло защита срещу произволна намеса от страна на държавните власти.

(i) Тълкуването на понятието „политическа дейност“

91-94 Според жалбоподателите по смисъла на ЗЧА всяка дейност, която има обществен отзвук и може да повлияе на общественото мнение, се счита за „политическа“. Подобно широко определение на „политическа дейност“ е било умишлено използвано от

властите за ограничаване дейността на организациите жалбоподатели и за потискане на разпространението на идеи, които се отклоняват от официалната позиция или са критични към нея. Според правителството понятието „политическа дейност“ е било ясно формулирано в закона и не е било налице несигурност по отношение на обхвата му.

95-104 Разглеждайки различните случаи, които руските власти са квалифицирали като „политическа дейност“ (като например организиране на конференция, посветена на отрицателното въздействие на хидротехническите съоръжения върху реките или обучение на лекари за превенция на ХИВ и болести, предавани по полов път в хомосексуалната общност), Съдът отбелязва, че въпреки че в ЗЧА някои области на дейност са изрично изключени от обхвата на понятието „политическа дейност“, руските власти и съдилища тълкуват това понятие толкова широко, че в него се включват обичайните дейности на организациите на гражданското общество, по-специално тези в областта на околната среда, културата или социалната сфера. Властите са могли да категоризират всяка дейност, която по някакъв начин е свързана с нормалното функциониране на едно демократично общество, като „политическа“ и съответно да разпоредят на дадените организации да се регистрират като „чуждестранни агенти“ или да платят глоби.

ЕСПЧ също отбелязва, че макар Конституционният съд на Русия да е изисквал от властите да разграничат дейностите на членовете и директорите на организации, които се извършват в лично качество, от тези, които се извършват от името на организацията, като само вторите дейности, но не и първите, са могли да попаднат в обхвата на „политически дейност“ по ЗЧА, на практика всички изявления или позиции на директорите на организациите жалбоподатели обичайно се приписват на самите организации, без да се установява дали са направени в лично качество или от името на организацията.

Така според ЕСПЧ руските власти са приложили разширително и непредвидимо

тълкуване на понятието „политическа дейност“, използвано в ЗЧА, за да включат дори дейности, които са били изрично изключени от обхвата му. Квалифицирали са като такива безразборно дейностите на самите организации, тези на техните директори или членове, които са действали в лично качество, както и тези, които не са имали необходимата окончателност, за да повлияят на държавните решения и политика. Докато ЗЧА е изисквал, за да се квалифицира определена дейност като „политическа“, целта да се повлияе на държавната политика, практиката на изпълнителните и други органи е разширила понятието „политическа дейност“ до всяка форма на публично застъпничество по изключително широк кръг от въпроси, без да се установява дали организацията е осъществявала дейността си с цел да повлияе на държавната политика. Класифицирането на дейностите на НПО въз основа на този критерий е довело до непоследователни резултати и породило несигурност сред НПО, които желаят да се занимават с дейности на гражданското общество, особено след като националните съдилища също не са успели да дадат последователни насоки за това кои действия е следвало да се разглеждат като „политическа дейност“.

(ii) Разпоредбите относно „чуждестранното финансиране“

105-106 Според жалбоподателите разпоредбите относно чуждестранното финансиране, съдържащи се в ЗЧА, не са били предвидими и не са установявали конкретна сума, период или форма на чуждестранно финансиране, необходими за обявяването на дадена организация за „чуждестранен агент“. Правителството твърди, че терминът „чуждестранно финансиране“ е ясно дефиниран в закона и допълнително е разяснен от Конституционния съд. Конкретните параметри на това финансиране нямат значение, стига средствата да идват от чуждестранен източник.

107-108 Съдът отбелязва, че ЗЧА не съдържа правила относно целта на „чуждестранното финансиране“ и не изисква от властите да установяват каквато и да е връзка между това финансиране и твърдяната

„политическа дейност“ на организацията. Липсата на каквито и да било правила, свързани с целта на плащанията, е довело до абсурдни ситуации, като например случая с организацията „Център за гражданско образование“, при който руските власти и съдилища са заключили, че организацията е „финансирана“ от „чуждестранен източник“, тъй като хотел в Осло е възстановил сумата, надплатена за наемане на конферентна зала.

Според Съда терминът „чуждестранно финансиране“ се използва безразборно от властите, за да включва плащания, изплатени на членове или директори на организациите жалбоподатели дори когато те са действали в лично качество, без участието на организацията.

109-112 Освен това законът определя понятието „чуждестранен източник“ като включващо както чисто чуждестранни източници, като например такива, идващи от чуждестранни държави, институции, сдружения и физически лица, така и от всички руски организации, „получаващи средства и друго имущество от такива източници“. Законът не посочва никакви критерии, в съответствие с които може да се счита, че руски субект попада в тази категория, което създава ситуация на несигурност. Липсата на ясни и предвидими критерии е дала на властите неограничена свобода на преценка да твърдят, че организациите жалбоподатели са получавали „чуждестранно финансиране“, без значение колко далечна или слаба е била връзката им с предполагаем „чуждестранен източник“. Обстоятелствата, при които отказът на чуждестранно финансиране може да се счита за валиден, също според ЕСПЧ не били ясни и предвидими.

Съответно жалбоподателите не са могли да предвидят с достатъчна степен на предвидимост какво финансиране и какви източници на финансиране биха могли да се квалифицират като „чуждестранно финансиране“ за целите на регистрацията като „чуждестранен агент“. Правната норма относно чуждестранното финансиране, която позволявала нейното прекалено широко и непредвидимо тълкуване, не отговаряла на изискването за „качество на

закон“ и лишава жалбоподателите от възможността да регулират финансовото си положение.

(iii) *Понятието „чуждестранен агент“*

113-117 Според ЕСПЧ това понятие обхваща всички ситуации, в които руска НПО получава „чуждестранно финансиране“ и участва в „политическа дейност“, включително когато финансирането не се изразява в контрол и ръководство от страна на донора, и очевидно се основава на предположението, че „чуждестранното финансиране“ - независимо от размера или реда и условията на предоставянето му - е равносилно на чуждестранен контрол. Подобно определение на понятието „агент“ може наистина да е широко и ново; въпреки това няма никаква несигурност във факта, че всички руски НПО, които получават каквото и да е „чуждестранно“ финансиране, могат да попаднат в обхвата ЗЧА. Затова Съдът намира, че не възниква въпрос относно яснотата или предвидимостта на това определение и че този въпрос трябва да бъде разгледан по-долу от гледна точка на изискването за необходимост.

118 В заключение ЕСПЧ намира, че две ключови понятия от закона („политическа дейност“, „чуждестранно финансиране“) не отговарят на изискването за предвидимост, а съдебният контрол не успял да осигури адекватни и ефективни гаранции срещу произволното и дискриминационно упражняване на широката свобода на преценка, оставена на изпълнителната власт. Това би било достатъчно, за да се установи нарушение на чл. 11, тълкуван в светлината на чл. 10, въз основа на това, че намесата не е била предвидена в закона. Въпреки това Съдът отбелязва, че въпросите по това дело са тясно свързани с по-широкия въпрос дали намесата е била „необходима в едно демократично общество“. По-конкретно Съдът трябва да провери дали ограниченията върху дейността на жалбоподателите по принцип са отговаряли на „належаща обществена нужда“ и дали са били пропорционални на целите, които е трябвало да бъдат постигнати.

3. *Легитимна цел*

119-122 Съдът приема по принцип, че целта за повишаване на прозрачността по отношение на финансирането на организациите на гражданското общество може да съответства на легитимната цел на защита на обществения ред, предвидена в чл.11, § 2.

4. *„Необходима в едно демократично общество“*

123-125. Съдът припомня, че възможността на гражданите да създават юридически лица, за да действат колективно в област от взаимен интерес, е един от най-важните аспекти на правото на свободно сдружаване, без които това правото би било лишено от всякакъв смисъл. Начинът, по който националното законодателство закрепва тази свобода и нейното практическо прилагане от властите, разкрива състоянието на демокрацията в съответната държава. Със сигурност държавите имат право да се уверят, че целта и дейността на дадено сдружение са в съответствие с правилата, предвидени в законодателството, но правомощието на държавата да защитава своите институции и граждани от сдружения, които могат да ги застрашат, трябва да се използва пестеливо, тъй като изключенията от правилото за свобода на сдружаване трябва да се тълкуват стриктно и само убедителни и непреодолими причини могат да оправдаят ограниченията на тази свобода. Съдът е приел, че когато НПО обръща внимание на въпроси от обществен интерес, тя упражнява роля на „обществен страж“, която е сходна с тази на пресата, и може да бъде определена като „социален страж“ (social watchdog), гарантиращ подобна защита съгласно Конвенцията, каквато се предоставя на пресата. Начинът, по който „обществените стражи“ осъществяват своята дейност, може да има значително въздействие върху правилното функциониране на едно демократично общество.

(iv) *Дали създаването на специален статут на „чуждестранен агент“ е било необходимо в едно демократично общество*

126-136 Съдът вече е констатирал, че дори когато мерките, предприети от властите, не са ограничили правото на дадено сдружение

да извършва дейността си, използването на заклеймяващ език за описание на това сдружение може да е има неблагоприятни последици за дейността му. Използването на враждебни термини представлява намеса в правата на сдружението и трябва да бъде обосновано като необходимо в едно демократично общество (вж. *Leela Förderkreis e.V. and Others*, цитирано по-горе, §§ 84-101, и сравни *Aliyev v. Azerbaijan*, nos. 68762/14 and 71200/14, § 210).

ЕСПЧ намира, че поставянето на етикета „чуждестранен агент“ на всички организации жалбоподатели, които са получавали средства от чуждестранни лица, е необосновано и вредно, а също така може да има силен възпиращ и заклеймяващ ефект върху дейността им. Този етикет ги описва като намиращи се под чужд контрол, без да се отчита фактът, че те се възприемат като членове на националното гражданско общество, работещи за спазването на правата на човека, върховенството на правото и човешкото развитие в полза на руското общество и неговата демократична система.

137-146 Създаването на новия статут на „НПО - чуждестранен агент“ сериозно е ограничило възможността на организациите жалбоподатели да продължат дейността си, поради негативното отношение на целевите им групи и поради нормативните и законодателните ограничения за включване на организации „чуждестранни агенти“ в проекти за сътрудничество и мониторинг. Регистрацията им като „чуждестранни агенти“ е ограничила възможността им да участват в обществения живот и да се занимават с дейности, които са извършвали преди създаването на новата категория. Правителството не е успяло да представи „относими и достатъчни“ причини за създаването на тази нова категория, нито да докаже, че тези мерки са допринесли за декларираната цел за повишаване на прозрачността. Следователно, създаването на този статут не е било „необходимо в едно демократично общество“.

(v) *Дали допълнителните изисквания за одит и докладване са необходими в едно демократично общество*

147-159 ЕСПЧ посочва, че още преди приемането на ЗЧА, дейността на нетърговските организации, финансовото им състояние и източниците им на финансиране са били публични и прозрачни, а също така и под пълния контрол на държавата. Правителството не твърди, че такава правна рамка е липсвала или имала недостатъци. ЗЧА не променя или разширява обхвата на информация, която нетърговските организации „чуждестранни агенти“ трябва да предоставят на властите или да направят публично достояние. Той обаче значително е увеличил честотата на докладване, като се изискват до четири доклада годишно, когато преди това един е бил достатъчен. От момента на регистрацията им като „чуждестранни агенти“ от организациите жалбоподатели се изисквало да представят доклади за дейността си и за състава на управителните си съвети - два пъти годишно, отчети за начина на изразходване на средствата от чуждестранен източник или за собствеността - четири пъти годишно, както и заверен одиторски доклад веднъж годишно. Докладите трябва да бъдат качвани на съответните им уебсайтове и на уебсайта на МП два пъти по-често отколкото преди. Неспазването на тези изисквания се санкционира с глоби, които са многократно по-високи от тези, прилагани за неспазване на изискванията от страна на нетърговски организации, които не са включени в регистъра на „чуждестранните агенти“.

След класифицирането им като „чуждестранни агенти“, организациите жалбоподатели подлежат на допълнителното задължение да се подлагат на годишен одит, което също налага значителна финансова и организационна тежест върху жалбоподателите.

На базата на това ЕСПЧ заключава, че правителството не е представило „относими и достатъчни“ причини за налагането на допълнителни изисквания към организациите жалбоподатели единствено поради включването им в регистъра на „чуждестранните агенти“. Съдът не успява да установи, че тези мерки биха могли да улеснят съществено предоставянето на по-прозрачна и пълна информация на обществеността, както твърди

правителството. Във всеки случай тези допълнителни изисквания са наложили значителна и прекомерна финансова и организационна тежест върху организациите жалбоподателки и техния персонал и са подкопали способността им да се занимават с основните си дейности. Тези допълнителни изисквания, предвидени във вътрешното право, не са „необходими в едно демократично общество“ или пропорционални на декларираните цели.

(vi) *Дали ограничаването на достъпа до източници на финансиране е необходимо в една демократично общество*

160-173 ЕСПЧ припомня, че когато националното право ограничава възможността на дадено сдружение да получава безвъзмездни средства или други финансови средства, които представляват един от основните източници на финансиране на НПО, сдружението може да не успее да се ангажира с дейности, които представляват основната цел на неговото съществуване (вж. *Ramazanov and Others v. Azerbaijan*, no. 44363/02, § 59). Макар че държавите могат да имат основателни причини да наблюдават финансовите операции в съответствие с международното право с оглед предотвратяване на изпирането на пари и финансирането на тероризма и екстремизма, способността на дадено сдружение да иска, да получава и да използва финансиране, за да може да насърчава и защитава своята кауза, представлява неразделна част от правото на свобода на сдружаване.

Според ЕСПЧ при липсата на ясни условия за приложимост на ЗЧА единственият начин организациите жалбоподатели да избегнат прилагането на етикета „чуждестранен агент“ и предвидените в закона ограничения и да продължат дейността си е бил да се откажат от „чуждестранно финансиране“. Така жалбоподателите са били изправени пред избор: или да се откажат от всякакво „чуждестранно финансиране“ във възможно най-широкото тълкуване на понятието, или да поемат допълнителни разходи и да спазват другите изисквания. Налагайки този избор, ЗЧА е ограничил наличните възможности за финансиране.

За да се гарантира, че НПО са в състояние да изпълняват ролята си на „обществен пазач“, те е трябвало да бъдат свободни да търсят и получават финансиране от различни източници. Разнообразието на тези източници би могло да засили независимостта на получателите на такова финансиране в едно демократично общество. Освен това Съдът не е убеден в твърдението, че вътрешните безвъзмездни средства и субсидии за нетърговски организации, които изпълняват „проекти с обществено значение“, биха могли да компенсират в достатъчна степен наличното преди това чуждестранно и международно финансиране.

Правителството не е успяло да докаже, че организациите жалбоподатели, принудени да откажат чуждестранно финансиране под заплахата да бъдат включени в регистъра на „чуждестранните агенти“, са могли да си осигурят достъп до вътрешно финансиране на прозрачна и недискриминационна основа. Правителството също така не е посочило „относими и достатъчни“ причини, които да накарат жалбоподателите да избират между това да продължат работата си, приемайки чуждестранно финансиране и обременяващите изисквания на статута на „чуждестранен агент“, и значително да намалят дейността си поради недостатъчно вътрешно финансиране или пълната му липса. Без подходящо финансиране организациите жалбоподатели не са били в състояние да осъществяват дейностите, представляващи основната цел на тяхното съществуване, а някои от тях е трябвало да прекратят своята дейност. Нито изпълнителните органи, нито националните съдилища са разгледали последиците от разпоредбите за „чуждестранно финансиране“ за дейността на тези организации, нито достъпността на алтернативно финансиране в Русия. От това следва, че ограниченията на достъпа до финансиране не са били „необходими в едно демократично общество“.

(vii) *Характер и тежест на санкциите*

174-187 Съдът припомня, че естеството и тежестта на наказанията са важни фактори, които трябва да се вземат предвид при оценката на пропорционалността на

намесата (вж. *Bédat v. Switzerland* [GC], no. 56925/08, § 79 и *Tebieti Mühafize Cemiyeti and Israfilov*, no. 37083/03, § 82).

ЕСПЧ отбелязва, че ЗЧА въвежда глоби за продължаване на дейност от страна на организация, без регистрация като „чуждестранен агент“, за неспазване на допълнителни изисквания за счетоводна отчетност или докладване, както и за необозначаването на публикации като произлизащи от „чуждестранен агент“. Законът също така въвежда наказателна отговорност за лицата, които умишлено са пропуснали да предоставят документи за регистрация на организация като „чуждестранен агент“. Минималният размер на съответната глоба е определен на ниво, надвишаващо месечната минимална заплата в пъти - от тридесет (през 2013 г.) до тринадесет (през 2019 г.), или, с други думи, той е приблизително равен на едно към тригодишен доход за издръжка на живот. Освен това санкциите, приложими към организациите „чуждестранни агенти“, са били многократно по-високи от санкциите за аналогични нарушения извършени от нетърговски организации, които не са имали статут на „чуждестранни агент“.

Въпреки че санкции от такъв мащаб предизвикват засилен контрол върху тяхната пропорционалност, правителството не е изтъкнало никакви относими и достатъчни причини за определяне на глоби в такъв висок размер. Глобите са били непосилни за много от жалбоподателите. Някои от тях е трябвало значително да намалят дейността си или да я прекратят, тъй като не са били в състояние да платят наложените глоби или да се изправят пред риска от нови глоби. Националните съдилища също така не са представили „относими и достатъчни мотиви“ за избора на санкции. Те не са взели предвид пропорционалността на глобите, по-конкретно във връзка с тяхното въздействие върху способността на организацията да продължи дейността си. Националната съдебна практика, представена на Съда, също така сочи, че санкциите са били непредсказуеми. Законът не предвижда никакви насоки за това какво би било равносилно на повече или по-малко тежко нарушение и е оставил възможност за

произвол по отношение на размера на глобите.

Като се има предвид регулаторният характер на нарушенията, значителните размери на наложените административни глоби и честото им натрупване, както и факта, че жалбоподателите са били организации на гражданското общество с нестопанска цел, които са претърпели намаление на бюджета си поради ограниченията за финансиране от чужбина, глобите предвидени в ЗЧА, не могат да се считат за пропорционални на преследваната законна цел. Тази констатация е приложима *a fortiori* към наказателните санкции, тъй като неспазването на формалните изисквания, свързани с пререгистрацията на неправителствена организация, едва ли може да бъде основание за наказателна присъда и е непропорционално на преследваната законна цел.

Като цяло правителството не е посочило относими и достатъчни причини за създаването на специален статут на „чуждестранен агент“, налагането на допълнителна отчетност и счетоводство на организациите, регистрирани като „чуждестранни агенти“, ограничаване на достъпа им до възможности за финансиране и наказване на нарушенията на ЗЧА по непредвидим и непропорционално тежък начин. Кумулативният ефект от тези ограничения, независимо дали е замислен или е резултат от тях, е правен режим, който поставя значителен „смразяващ ефект“ върху избора да се търси или приема каквото и да е чуждестранно финансиране, независимо колко незначителна е сумата, в контекст, в който възможностите за вътрешно финансиране са донякъде ограничени, особено по отношение на политически или социално чувствителни теми или непопулярни в страната каузи. Тези мерки съответно не могат да се считат за „необходими в едно демократично общество“.

Ето защо намесата не е била нито „предписана от закона“, нито „необходима в едно демократичното общество“. Следователно е налице нарушение на чл. 11, тълкуван в светлината на чл. 10 от Конвенцията.

Относно твърдяно нарушение на чл. 14 във връзка с чл. 18

188-189 Някои от организациите жалбоподателите се оплакват също, че са били подложени на дискриминация поради политическата им позиция, както и че свободата им на изразяване и сдружаване са били ограничени за цели, различни от тези, които предвидени в Конвенцията. Те се позовават на членове 14 и 18, взети във връзка с членове 10 и 11 от Конвенцията.

Съдът счита, че тези оплаквания трябва да бъдат обявени за допустими. Въпреки това, тъй като той вече е разгледал оплакването, че организациите жалбоподатели са били в отделна категория и подложени на различно третиране въз основа на източника на тяхното финансиране, намира, че не е необходимо да разглежда дали в този случай е имало нарушение на чл. 14 или чл.18 от Конвенцията.

Относно твърдяно нарушение на чл. 34

190-195 ЕСПЧ също така единодушно приема, че е налице нарушение на чл. 34, тъй като изпълнението на заповедта за прекратяване на дейността срещу организацията „Международен мемориал“ е разкрило неизпълнение на привременна мярка, наложена от Съда съгласно чл. 39 от Правилника, и е нарушило правото на сдружението на индивидуална жалба.

7. ЗАЩИТА НА СОБСТВЕНОСТТА

Чуждестранното арбитражно решение е достатъчно установено и представлява „притежание“ по смисъла на чл. 1 от Протокол №1. Пречките пред изпълнението му, установени от националните съдилища, представляват намеса в правата на дружеството жалбоподател по чл. 1 от Протокол №1. Правомощието на Съда да преразглежда спазването на вътрешното право е ограничено до случаи на явно погрешно прилагане на оспорваните законови разпоредби или до произволни заключения. Основанията, на които са се позовали националните съдилища, попадат извън националната и международна правна рамка за отказ на изпълнение на чуждестранно арбитражно решение. Дори да се приеме, че отказът обслужва обществен интерес, не е доказано, че е пропорционален на тази цел. Националните съдилища не са постигнали справедлив баланс между частния и обществен интерес и следователно е налице нарушение на чл. 1 от Протокол №1 към Конвенцията.

Решение по делото [BTS Holding, a.s. v. Slovakia \(no. 55617/17\)](#)

Фактите: През 2006 г. дружеството жалбоподател сключило споразумение с Фонда за национална собственост на Словакия („ФНС“), държавната агенция за приватизация, за закупуването на мажоритарен дял от летището в Братислава, което било в процес на приватизация. След като Антимонополната служба на Словакия не одобрила сделката в предвидения срок, ФНС развалил споразумението за приватизация и върнал суми, заплатени от

дружеството. Споразумението съдържало клауза за арбитраж и през 2010 г. дружеството жалбоподател сезирало Международния арбитражен съд към Международната търговска камара („МТК“) в Париж с искане да се произнесе относно сумите, които ФНС трябвал да му заплати. Спорът бил решен в полза на дружеството жалбоподател. Съгласно Правилника на МТК, с отнасянето на спора за разглеждане пред нея, страните се задължават да изпълнят решението незабавно. В хода на арбитражното производство нито една от страните не възразила срещу юрисдикцията на МТК. След това дружеството жалбоподател иницирал принудително изпълнение въз основа на арбитражното решение в Словакия. Макар първоинстанционният съд да уважил искането и да определил съдебен изпълнител, след възражение от страна на ФНС, по-горестоящите съдилища отказвали да изпълнят арбитражното решение на основание защита на обществен интерес и формални процесуални основания.

Решението

Оплакването за нарушение на чл. 1 от Протокол №1 към Конвенцията

Дружеството жалбоподател се оплаква, че изпълнението на арбитражното решение в негова полза е отказано произволно, в противоречие с правата му по чл. 1 от Протокол № 1 към Конвенцията.

Относно допустимостта

47-61. Жалбоподателят оспорва основанията, на които е отказано изпълнението. Правителството твърди, че арбитражното решение е неизпълняемо и че искът не е потвърден от националните съдилища и не съставлява притежание по смисъла на чл. 1 от Протокол №1, следователно Съдът не е компетентен да го разгледа. Дружеството жалбоподател оспорва основанията, на които е отказано

изпълнението. Съдът припомня, че „иск“ може да представлява „притежание“ по смисъла на чл. 1 от Протокол № 1, ако е достатъчно установен, за да бъде изпълняем, например по силата на арбитражно решение (вж. *Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis v. Greece*, no. 13427/87, § 59). В настоящия случай дружеството жалбоподател се позовава на решение на МТК за присъждане на парична сума в негова полза. Безспорно е, че това решение е станало окончателно и обвързващо, че то е могло да бъде оспорено чрез предвидените за тази цел процедури в юрисдикцията по седалището на арбитража, че такива процедури не са били използвани и че по силата на действието на Нюйоркската конвенция за признаване и изпълнение на чуждестранни арбитражни решения и съответните разпоредби на Закона за арбитражните производства чуждестранните арбитражни решения по принцип са изпълними в Словакия (срв. *Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis*, цитирано по-горе, § 61). Както е признато от националните съдилища, назначаването на съдебен изпълнител от съда представлява имплицитно признаване на решението по силата на закона. Налице е изпълнително производство, в което не е възможно преразглеждане по същество на решението, като се разглеждат само пречки, свързани с принудителното изпълнение след постановяване на решението. При тези обстоятелства Съдът заключава, че решението е достатъчно установено, за да представлява „притежание“ по смисъла на чл. 1 от Протокол №1. Пречките пред изпълнението му, установени от националните съдилища, представляват намеса в правата на жалбоподателя съгласно тази разпоредба. Съдът приема, че както е посочено в националното законодателство, решението за прекратяване на изпълнителното производство, не подлежи на обжалване, поради което следва да се отхвърли и възражението на правителството за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита. При тези обстоятелства Съдът отбелязва, жалбата не е нито явно необоснована, нито недопустима на други основания, изброени в чл. 35 от Конвенцията, следователно е допустима.

Относно основателността

62-73. Жалбоподателят се оплаква, че неизпълнението на решението представлява намеса в неговите притежания, която не е била нито законна, нито оправдана от гледна точка на преследване на легитимна цел или пропорционалност. Правителството изтъква, че националните съдилища са установили, че решението е неизпълняемо на множество основания, като решенията са последователни, в съответствие с установената практика, адекватно мотивирани и са в резултат на производство, което е процесуално справедливо. Съдът отбелязва, че националните съдилища са установили, че арбитражното решение не може да бъде изпълнено. Както Съдът отбелязва по-горе, арбитражното решение представлява „притежание“, а неизпълнението му - намеса, която следва да бъде разглеждана съобразно общото правило в първото изречение на чл. 1 от Протокол №1 (вж. *Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis*, цитирано по-горе, §§ 67 и 68). Съществено условие е намесата да е законосъобразна, като правомощието на Съда да преразглежда спазването на вътрешното право е ограничено до случаи на явно погрешно прилагане на оспорваните законови разпоредби или до произволни заключения (вж. например, *Beyeler v. Italy* [GC], no. 33202/96, § 108, с допълнителни препратки). Съгласно преценката на националните съдилища изпълнението е било недопустимо, тъй като 1) на практика не е имало арбитражна клауза, която да установи компетентността на Арбитражния съд, 2) решението не е посочвало срок за изпълнение и не е било придружено от удостоверение за датата на влизането му в сила, 3) решението се отнася до голяма парична сума, която ще трябва да бъде платена за сметка на данъкоплатците, 4) преди окончателното решение страните са се отказали от правото на обжалване, и 5) сделката, на която се основава присъдената сума, е свързана със защитата на конкуренцията.

Що се отнася до точка 1) Съдът отбелязва, че отмяната на договора няма въздействие върху арбитражната клауза, поради което Съдът намира този извод за произволен. В допълнение Съдът отбелязва, че страните са

отнесли своя спор до МТК и че нито една от тях не е възразила срещу юрисдикцията ѝ в хода на арбитражното производство. Относно 2) съгласно арбитражните правила на МТК решението следва да се изпълни незабавно без забавяне. Също така съгласно общите процесуални правила в Словакия, решението трябва да бъде изпълнено в рамките на три дни след като стане окончателно и обвързващо. Освен това апелативният съд е стигнал до този извод без въпросът да е бил повдигнат от ФНС и без жалбоподателят да има възможност да изрази своето становище. По точка 3) ЕСПЧ отбелязва, че ФНС е сключил договор от частноправен характер и въпреки че е държавна агенция и че плащането следва да бъде извършено от държавния бюджет, липсата на средства не може да оправдае бездействието на държавен орган да изпълни задължение по съдебно решение. (вж. *Burdov v. Russia*, no. 59498/00, § 41). По отношение на точка 4) и 5) Съдът отново посочва, че тези основания са въведени от апелативния съд без да се предостави възможност на дружеството жалбоподател да им отговори. Отказът от правото на обжалване на арбитражното решение е ясно предвиден само доколкото може да бъде направен валидно. По отношение на защитата на конкуренцията, Съдът посочва, че няма индикации, че планираната сделка е била в противоречие с правилата на конкуренцията, освен това исковете на дружеството жалбоподател са били свързани с развалянето на договора, което само по себе си не влияе върху конкуренцията.

С оглед гореизложеното Съдът заключава, че основанията, на които са се позовали националните съдилища, попадат извън

правната рамка за отказ на изпълнение на чуждестранно арбитражно решение, разрешено от разпоредбите на националното законодателство и Нюйоркската конвенция. Дори да се приеме, че отказът служи на обществен интерес, не е доказано, че е пропорционален на тази цел. Съдът отбелязва, че националните съдилища не са взели предвид изискванията за защита на основаните права на дружеството жалбоподател и необходимостта от постигане на справедлив баланс между тях и общия интерес на правата на общността. Горните съображения са достатъчни, за да позволят на Съда да заключи, че отказът да се изпълни арбитражното решение в полза на дружеството жалбоподател не е бил оправдан за целите на чл. 1 от Протокол №1 и съответно е налице нарушение на чл. 1 от Протокол №1 към Конвенцията.

74-76 Позовавайки се на чл. 6 и чл. 13 от Конвенцията, дружеството жалбоподател се оплаква също, че отказът да се изпълни окончателно и обвързващо арбитражно решение в негова полза е бил произволен и в противоречие с принципа на правната сигурност, както и че то не е разполагало с ефективно вътрешноправно средство за защита в това отношение.

Съдът счита, че по същество вече е разгледал основните правни въпроси, повдигнати в настоящата жалба. Затова обявява останалите оплаквания на дружеството жалбоподател за допустими, но не намира за необходимо да се произнася отделно по тях (вж. *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania* [GC], no. 47848/08, § 156).

8. ЗАБРАНА ЗА ДИСКРИМИНАЦИЯ

Когато разследват насилствени нападения, националните власти трябва да предприемат всички разумни стъпки, за да разобличат всякакви възможни дискриминационни мотиви за тях. Задължението да се реагира по подходящ начин на такива нападения обхваща и съдебното производство, в което се решава дали и как да бъдат осъдени и наказани предполагаемите извършители. Приравняването на насилието с дискриминационен умисъл към насилието, което няма такъв подтекст, е равносилно на затваряне на очите пред специфичното естество на деянията, които са особено разрушителни за основните права, поради което неразглеждането на такива ситуации по различен начин може да представлява необосновано третиране, несъвместимо с член 14 от Конвенцията.

Решение по делото [Stoyanova v. Bulgaria \(no. 56070/18\)](#)

Няма нарушение на чл. 14 във връзка с чл. 1 от Протокол № 1 при изчисляването на държавната пенсия за стаж и възраст за постоянно пребиваващи лица, които не са граждани на Латвия, в сравнение с гражданите на Латвия. Налице са много сериозни причини за изключване на трудови периоди, натрупани в други бивши съветски републики преди обявяването на независимостта на Латвия от СССР. Различното третиране е било пропорционално на преследваните легитимни цели - да се избегне ретроспективно одобрение на

последниците от имиграционната политика, практикувана през периода на незаконна окупация и анексиране на страната от СССР, както и да се защити икономическата система на страната. Съдът отчита също така личния избор на жалбоподателите да не кандидатстват за латвийско гражданство; фактът, че разликата в третирането се отнася само до минали периоди на заетост, завършени преди въвеждането на въпросната пенсионна схема; както и че тя не води до лишаване от обезщетения или до други загуби, основани на финансовите вноски, направени от жалбоподателите; освен това, пенсионната система се основава на социалноосигурителни вноски и функционира в съответствие с принципа на солидарност, в смисъл че общата сума на събраните вноски се използва за финансиране на текущото изплащане на пенсии, дължими на всички бенефициенти в даден момент. По този начин определянето на обхвата на допустимите периоди на заетост неизбежно оказва влияние върху размера на обезщетенията и вноските, необходими за тяхното финансиране. Съдът счита, че този вид компромиси в системите за социално подпомагане по принцип изискват широка свобода на преценка.

Решение на Голямото отделение [Savickis and Others v. Latvia \(no. 49270/11\)](#)

Фактите: Жалбоподателите Юрис Савикис, Генадийс Нестеров, Владимир Подолока, Асия Сивичка и Марзия Вагапова са родени между 1938 и 1942 г. и живеят в различни части на Латвия.

През 1996 г. Латвия създава социалноосигурителна система, която отчита периодите на работа в Латвия преди възстановяването на независимостта на страната. За латвийските граждани периодите на трудова заетост в други, тогава съветски републики, също се вземат предвид при изчисляването на пенсията. Въпреки това, за „постоянно пребиваващите не-граждани“ – лица, които са се преместили от други републики по време на съветската окупация на Латвия – работата в други републики се вземат предвид само при определени обстоятелства.

Първият жалбоподател, г-н Савикис починал в хода на производството пред Съда и по отношение на него делото било прекратено. Г-н Нестеров е роден в Баку, Азербайджан, и след като работил в СССР и като военен в Източна Германия, започнал работа в Латвия на 30-годишна възраст. Пенсията му никога не включвала времето, през което работил извън Латвия. Г-н Подолако е роден във Владивосток, Русия и живее в Латвия от 3-годишна възраст. Две години служил в Русия на наборна военна служба и от 1986 г. работил в Латвия. При пенсионирането му през 2010 г. му било отказано двете години наборна служба да бъдат включени при калкулирането на необходимия трудов стаж за пенсиониране. Г-жа Сивичка е родена в Термез, Узбекистан. Работила в Узбекистан, Германия, Русия и Беларус, като работила и в армията като доброволец, преди да започне работа в Латвия на 41-годишна възраст. Първоначално пенсията ѝ била изчислена, без да се отчита времето, през което работила извън Латвия. Това по-късно е променено, като първоначално било взето предвид времето, прекарано в Беларус, а след това и в Русия, но не и периода в Узбекистан. Периодите на трудова заетост в Германия и доброволната военна служба в Русия също не били калкулирани при изчисляването размера на пенсията, но жалбоподателката не повдига оплакване в това отношение, тъй като тези периоди не се изчисляват и при пенсиониране на латвийските граждани. Г-жа Вагапова е родена в Сизран, Русия. Работила в Русия, Узбекистан, Туркменистан и Таджикистан, преди да се премести в Латвия на 44-

годишна възраст. Първоначално времето, прекарано от нея в чужбина, не било включено в изчисляването на пенсията. По-късно това било променено, за да се вземе предвид периодът на заетост в Русия. След подаването на жалбата до Съда жалбоподателката придобила руско гражданство. На четирима от петимата жалбоподатели било отказано ранно пенсиониране с аргумент за липса на изискуемия по закон 30-годишен трудов стаж за придобиване на право на пенсия.

С решение от 2001 г. латвийският Конституционен съд („КС“) постановил, че законодателството, което предвиждало разлики в изчисляването на държавните пенсии въз основа на латвийското гражданство не засягало правото на собственост, тъй като пенсионните права за съответните периоди се основавали на принципа на солидарността и не създавали пряка връзка между вноските и размера на пенсиите. Приел и че разграничението било обективно оправдано от естеството и принципите на латвийската пенсионна система и не представлявало дискриминация по смисъла на Конституцията. Приел, че въпросът за сумарните периоди на заетост извън Латвия преди 1991 г. по отношение на лица, които не са имали латвийско гражданство, трябвало да бъде уреден с международни споразумения и от Латвия не трябвало да се изисква да поема задълженията на друга държава.

С решението си от 2009 г. по делото *Andrejeva v. Latvia* [GC], no. 55707/00 Съдът намерил, че тази разлика в третирането представлява нарушение на чл. 14 във връзка с чл. 1 от Протокол № 1. След това решение жалбоподателите подали молби за преизчисляване на пенсиите им, но исканията им били отхвърлени. В крайна сметка и петимата жалбоподатели подали жалби до КС, като твърдели, че законът за държавните пенсии бил несъвместим със забраната за дискриминация. През февруари 2011 г. КС обявил оспорваната разпоредба за съвместима с Конституцията и Конвенцията. Той признал, че законодателят бил установил различни принципи по отношение на латвийските граждани и „не-гражданите“ и че тези две групи били

третиран по различен начин при изчисляването на общия период на трудова заетост. Въпреки това КС направил ясно разграничение между случая *Andrejeva* и настоящия случай, тъй като г-жа Андреева работела на територията на Латвийската ССРС, а не в други съветски републики². За разлика от нея жалбоподателите работили извън територията на Латвия през различни периоди и не могли да придобият правни връзки с Латвия. След като разгледал, наред с другото, въпроса за държавната приемственост и като отбелязал, че Латвия не била правопреемник на правата и задълженията на ССРС, КС установил, че за различното третиране имало обективни и разумни основания.

Решението

107. Жалбоподателите се оплакват, че поради статута им на „постоянно пребиваващи не-граждани“ трудовият им стаж и равностойните му периоди преди 1991 г. извън територията на Латвия в други части на бившия ССРС, не са били включени в изчисляването на „осигурителния стаж“, използван като референтен при определянето на размера на пенсиите им за осигурителен стаж и възраст и на правото им на ранно пенсиониране. Поради това те са били третиран по-неблагоприятно от гражданите на Латвия в нарушение на чл. 14 от Конвенцията във връзка с чл. 1 от Протокол № 1.

По допустимостта

109-114. Правителството възразява, че Латвия не може да бъде държана отговорна за периодите на заетост, през които жалбоподателите са пребивавали и работили в различни републики на бившия ССРС, но не и в Латвия. Съдът посочва, че макар жалбоподателите по настоящото дело да не са присъствали физически в Латвия през въпросните периоди от време, за разлика от

г-жа Андреева, това не променя факта, че те, като постоянно пребиваващи в Латвия, все още претендират за финансова помощ съгласно латвийското законодателство и оспорват решенията, взети по отношение на тях от латвийските органи, включително съдилищата. Следователно Съдът е компетентен *ratione personae*.

115-118. Правителството твърди, че жалбата е несъвместима *ratione materiae* с разпоредбите на Конвенцията, тъй като по силата на чл. 1 от Протокол № 1 не съществува право на получаване на социалноосигурително обезщетение или пенсионно плащане от какъвто и да е вид или размер, освен ако националното законодателство не предвижда такова право. Посочва, че жалбоподателите никога не са имали легитимни очаквания да получават пенсия за периодите на трудова заетост извън територията на Латвия. Жалбоподателите посочват, че това възражение вече е било разглеждано и отхвърлено от Съда делото *Andrejeva* (цитирано по-горе).

119-123. Съдът не вижда никаква разлика между делото *Andrejeva* и настоящото дело по отношение на приложимостта *ratione materiae* на чл. 14 от Конвенцията във връзка с чл. 1 от Протокол № 1. Съгласно утвърдената практика на Съда забраната за дискриминация, зaleгнала в чл. 14, по принцип се прилага, когато в дадена договаряща държава е в сила законодателство, предвиждащо изплащането по право на пенсия или друго социално обезщетение; това законодателство трябва да се разглежда като пораждащо имуществен интерес, попадащ в обхвата на чл. 1 от Протокол № 1, за лицата, които отговарят на неговите изисквания. Ако по силата на нормите за придобиване на право по вътрешното законодателство, от

² Жалбоподателката по посоченото дело работела в химически завод, разположен на територията на ССРС, която след възстановяването на независимостта на Латвия през август 1991 г. е латвийска територия. Първоначално отделът, в който работела бил на подчинение на държавно предприятие със седалище в Киев, а впоследствие - под

ръководството на подразделение на същото предприятие, което било подчинено на отдел със седалище в Москва. След обявяването на независимостта на Латвия отделът, в който работела жалбоподателката бил закрит и тя преминала на пряко подчинение на ръководството на завода.

което жалбоподателят се оплаква, той би имал право, изпълнимо по вътрешното законодателство, да получи въпросното обезщетение, неговото или нейното оплакване попада в приложното поле на чл. 1 от Протокол № 1 и това е достатъчно, за да направи чл. 14 от Конвенцията приложим *ratione materiae*.

124-137. Съдът отхвърля и възражението за неспазване на 6-месечния срок за подаване на жалбата. Съдът отбелязва, че жалбоподателите са се пенсионирали в периода 1999-2008 г. и първоначално никой от тях не е обжалвал изчисляването на пенсията му. Исканията на жалбоподателите за възобновяване на административното производство и последвалата индивидуална жалба пред КС обаче трябва да се разглеждат като отделно производство, чиято крайна цел е преизчисляване на пенсиите им след решението на Съда по делото *Andrejeva*. Вярно е, че жалбоподателите са останали пасивни дълго време след първоначалното изчисляване на пенсиите им. Въпреки това Съдът приема, че те са могли да вярват, реалистично и добросъвестно, че правното им положение се е променило след постановяването на решението *Andrejeva*, което според тях им е дало нова възможност да получат преизчисляване на пенсиите си - или незабавно, или, ако е необходимо, след официалното обезсилване на оспорваната правна разпоредба от КС. Това, което настоящият Съд счита за решаващо, е фактът, че КС действително е счел конституционните жалби на жалбоподателите за процесуално допустими съгласно вътрешното право, съгласил се е да ги разгледа по същество и е постановил подробно мотивирано решение, в което разглежда същите въпроси, свързани с правата на човека, които жалбоподателите сега представят пред ЕСПЧ.

138-156. Съдът отхвърля и възраженията на правителството по допустимостта по отношение на конкретни обстоятелства на четирите отделни жалби.

По основателността

157-166. Жалбоподателите заявяват, че жалбата им се отнася единствено до

искането им за включване в изчисляването на техните пенсии за осигурителен стаж и възраст на същите периоди, които са били включени в изчисляването на равностойните пенсии на латвийските граждани; следователно те не претендират за никакви допълнителни обезщетения. Невключването на оспорваните периоди в изчислението е довело до намаляване на общия осигурителен стаж на жалбоподателите и е засегнало пряко размера на техните пенсии за осигурителен стаж и възраст. Освен това четирима от петимата жалбоподатели не са могли да се пенсионират по-рано и да се възползват от благоприятни условия при определянето на първоначалната капиталова сума, използвана за изчисляване на пенсиите им. В резултат на това трима от жалбоподателите са получили минималната пенсия. Жалбоподателите считат, че независимо от евентуалните косвени различия, фактите по настоящото дело не могат да бъдат разумно разграничени от тези по цитираното дело *Andrejeva*. Поспециално те не са съгласни, че г-жа Андреева е имала по-тясна правна връзка с Латвия, отколкото те или други „постоянно пребиваващи не-граждани“. Във всеки случай статутът на „постоянно пребиваващ не-гражданин“ е бил единственият аспект, на който се е позовал Съдът в констатацията си за нарушение по делото *Andrejeva*.

167-169. Правителството посочва, че жалбоподателите не се оплакват от това, че им е било отказано отпускането на пенсия, а че периодите на трудова заетост, натрупани извън територията на Латвия по време на пребиваването им в други части на бившия СССР преди възстановяването на независимостта на Латвия, трябва да бъдат взети предвид при изчисляването на пенсията им. То подчертава, че пенсиите за старост за периодите на заетост след 1 януари 1991 г. се изчисляват по един и същи начин както за гражданите, така и за негражданите; същият подход обаче не може да се прилага за периодите, когато Латвия е била незаконно окупирана от Съветския съюз. Правителството отново се позовава на доктрината за приемственост на държавата, според която насилственото включване на Латвия в Съветския съюз е било в противоречие с международното право и

следователно е било недействително; следователно Латвия е продължила да съществува де юре през целия период на Студената война; Латвия не е държава правоприменик на бившия СССР и не може да поеме нито едно от неговите задължения. Според него след възстановяването на независимостта си Латвия е имала задължение по силата на международното право да поеме отговорност само за собствените си граждани и собствената си територия.

170-176. Правителството обяснява, че след възстановяването на независимостта си Латвия е създавала пенсионна система, основана на принципа на индивидуалните вноски. Въпреки това, тъй като към онзи момент не са съществували пенсионни фондове, Латвия доброволно е решила да гарантира минимална пенсия на всички жители на Латвия, независимо от тяхното гражданство. Най-общо казано, едва ли би могло да се предположи, че Латвия е трябвало да поеме отговорността за пълните пенсионни права на всяко лице, пребивавало на нейна територия преди 1991 г.; вместо това задължението за изплащане на пенсиите за периодите на работа, натрупани по време на окупацията, е на държавата, която е упражнявала юрисдикция и ефективен контрол през спорните години. Въпреки това Латвия решава да предостави пълни пенсионни предимства въз основа на два критерия – гражданството на бенефициерите и принципа на териториалност. Така пълните пенсионни обезщетения са предоставени, първо, на всички граждани на Латвия, независимо от това къде в бившия СССР са работили и са пребивавали, и второ, на всички други лица („постоянно пребиваващи не-граждани“, лица без гражданство и чужди граждани), с оглед периода, през който са работили на територията на Латвия. Това решение е напълно разумно. От една страна, Латвия легитимно е поела допълнителни отговорности по отношение на собствените си граждани, както и за тези не-граждани, които са работили на латвийска територия, по време на окупацията и така са допринесли за развитието на латвийската икономика. Правителството посочва, че статутът на „постоянно пребиваващ не-гражданин“ е

бил замислен като временен статут и че от неговите притежатели се е очаквало в крайна сметка да получат или латвийско гражданство, или гражданство на друга държава. Жалбоподателите са могли да подадат молба за придобиване на латвийско гражданство, но никога не са се опитали да го направят и не са представили обяснение за решението си. Правителството пояснява, че ако жалбоподателите станат латвийски граждани, пенсиите им ще бъдат преизчислени, за да се включат периодите на трудова заетост и задължителна военна служба в бившия СССР извън Латвия. Въпреки това те свободно са решили да не се възползват от тази възможност, а петата жалбоподателка е избрала руско гражданство. Жалбоподателката по делото *Andrejeva* е работила на територията на Латвия, докато жалбоподателите по настоящото дело не са. Те не само са били физически наети на работа на територията на друга република от бившия СССР, но и пребиваването им е било официално регистрирано там. Освен това основният въпрос по делото *Andrejeva* е бил дефиницията на понятието „заетост в Латвия“, което не е предмет на разглеждане в настоящото дело.

177-179. Руското правителство, в качеството си на встъпила страна, смята, че самото съществуване на статута на „постоянно пребиваващ не-гражданин“ е в разрез с основните стандарти на Конвенцията, тъй като носителите на този статут са системно дискриминирани в много области, включително в областта на социалните и икономическите права. Посочва, че като се има предвид гарантираната от СССР пенсионна помощ, която е съществувала в продължение на много години, жалбоподателите са имали основателно очакване, че техните трудови книжки ще бъдат валидни на цялата територия на тяхната страна, т.е. на Съветския съюз. Що се отнася до двустранните споразумения по социални въпроси, сключени от Латвия с някои бивши републики на СССР, руското правителство счита, че те не представляват адекватно решение на разглеждания проблем, тъй като нито едно от тези споразумения не позволява изплащане на пенсия със задна дата. Освен това Латвия е

сключила такива споразумения само с пет от четиринадесетте други бивши съветски републики.

180-182. Съдът излага общите принципи, изведени в практиката му, а именно че чл. 1 от Протокол № 1 не гарантира право на пенсия, но ако все пак държавата реши да създаде пенсионна схема, тя трябва да го направи по начин, който е съвместим с чл. 14 от Конвенцията (вж. делата *Stec and Others v. the United Kingdom* [GC], № 65731/01 и 65900/01, § 53 и *Andrejeva*, цитирано по-горе, § 77). Съдът също така повтаря, че разпоредбите на Конвенцията не възпрепятстват договарящите държави да въвеждат общи схеми чрез законодателни мерки, при които определена категория или група лица се третира различно от останалите, при условие че намесата в правата на законоустановената категория или група като цяло може да бъде оправдана съгласно Конвенцията (вж. цитираното *Andrejeva*, § 83, и *Ždanoka v. Latvia* [GC] (no. 58278/00), § 112). Всъщност мерките на икономическата и социалната политика често включват въвеждането и прилагането на критерии, които се основават на правенето на разграничения между категории или групи лица (вж. *J.D. and A. v. the United Kingdom*, nos. 32949/17 и 34614/17, § 81). Освен това чл. 14 не забранява на договарящите страни да третират групи по различен начин, за да коригират „фактическите неравенства“ между тях (вж. *Guberina v. Croatia*, no. 23682/13, § 70, с допълнителни препратки).

183-188. Естеството на признака, на който се основава различното третиране, има голяма тежест при определянето на обхвата на свободата на преценка на държавата (вж. *Bah v. the United Kingdom*, no. 56328/07, § 47). Границата е много тясна, ако различието се основава на присъща или неизменна лична характеристика като раса или пол (вж. например *D.H. and Others v. the Czech Republic* [GC], no. 57325/00 § 196). Съдът е приложил същия стандарт към критерия за гражданство, като е приел, че ще трябва да бъдат представени много сериозни причини, преди Съдът да може да счете за съвместима с Конвенцията разлика в третирането, основана изключително на признака

гражданство (вж. *Andrejeva*, § 87, цитирано по-горе). Обратно, свободата на преценка ще бъде значително по-широка, а изискваната обосновка няма да бъде толкова сериозна, ако въпросният статут подлежи на елемент на личен избор, като например имиграционен статут (вж. *Bah*, цитирано по-горе). В допълнение, в контекста на чл. 1 от Протокол № 1 Съдът е постановил, че по въпроси, отнасящи се до общи мерки на икономическата или социалната стратегия, държавите обикновено се ползват с широка свобода на преценка съгласно Конвенцията, но избраните от тях мерки все пак трябва да се прилагат по начин, който не нарушава забраната за дискриминация. В контекста на оплаквания за дискриминация в социална или пенсионна система Съдът е постановил, че основната му задача е да оцени съвместимостта на оспорваните характеристики на системата с чл. 14, а не индивидуалните факти или обстоятелства на конкретните жалбоподатели или на други лица, които са или биха могли да бъдат засегнати от законодателството. Ролята на Съда е по-скоро да определи принципния въпрос, а именно дали законодателството като такова неправомерно дискриминира лица, които се намират в аналогично положение (вж. *Carson and Others v. the United Kingdom* [GC], no. 42184/05, § 62 и *British Gurkha Welfare Society and Others v. the United Kingdom*, no. 44818/11, § 63).

189-190. В настоящия случай след като вече е установил, че чл. 1 от Протокол 1 и чл. 14 са приложими Съдът следва да прецени с оглед ситуацията на жалбоподателите i) дали оспорваната разлика в третирането се основава на някое от защитените основания в чл. 14, ii) дали жалбоподателите се намират в сходно положение с латвийските граждани, iii) дали тази разлика преследва легитимна цел и iv) дали различното третиране е пропорционално на целта, като отговаря на изискването да е „разумно и обективно оправдано“.

191-193. Относно основанието за различното третиране Съдът потвърждава извода си по делото *Andrejeva*, а именно, че „националността“, или по-скоро липсата на латвийско гражданство от страна на жалбоподателите, е единственият критерий

за различното третиране, от което те се оплакват. Съответно трябва да се посочат много сериозни причини то да бъде оправдано. Независимо от това, при определяне на обхвата на свободата на преценка на държавата ответник трябва да се вземат предвид конкретните обстоятелства по делото.

194-195. На този етап Съдът приема, че жалбоподателите се намират в сравнимо сходно положение с лицата със същия трудов стаж, но с латвийско гражданство.

196-199. Относно легитимността на преследваната цел Съдът отбелязва, че КС е постановил второто си решение след постановяването на решението на Съда по делото *Andrejeva*, което е било взето предвид и анализирано от КС. Според мотивите на КС оспорваната разлика в третирането има най-малко две легитимни цели – необходимостта да се защити конституционната идентичност на Република Латвия и последващите конституционни разпоредби и доктрина. Съдът отбелязва, че същественият момент в това отношение не е доктрината за държавната приемственост сама по себе си, а по-скоро конституционната основа на Република Латвия след възстановяването на нейната независимост. Основните аргументи за доктрината за държавната приемственост на Латвия произтичат от цялостната историческа и демографска обстановка, която, както твърди правителството, съответно е послужила и за създаването на оспорваната система за пенсиониране след възстановяването на независимостта на Латвия. По-конкретно, Съдът признава, че в този контекст целта е била да се избегне ретроспективно одобрение на последиците от имиграционната политика, практикувана през периода на незаконна окупация и анексиране на страната. В този конкретен исторически контекст подобна цел, преследвана от латвийския законодател при създаването на пенсионната система, е била в съответствие с усилията за възстановяване на живота на нацията след възстановяването на независимостта и Съдът приема тази цел за легитимна. Втората легитимна цел, както е установил Съдът по делото *Andrejeva*, е

била защитата на икономическата система на страната (*ibid.*, § 86).

200-203. Съдът отбелязва, че по делото *Andrejeva*, е установил нарушение на чл. 14 от Конвенцията във връзка с чл. 1 от Протокол № 1. Макар и да е имала предвид широката свобода на преценка, с която се е ползвала държавата ответник в областта на социалното осигуряване, Съдът не е бил убеден, че е имало разумно съотношение на пропорционалност по отношение на легитимната цел за защита на икономическата система на страната (пак там, § 89). Следва да се определи дали в настоящия случай са налице такива причини, особено в светлината на подробните мотиви на КС в решението му от 17 февруари 2011 г. Съдът е съгласен с КС, че след възстановяването на независимостта си Латвия не е била задължена да поеме отговорностите на СССР. След като е претърпяла незаконна окупация и последваща анексия, държавата не е длъжна да поеме публичноправните задължения, натрупани от незаконно създадените публични органи на окупиращата или анексиращата власт. Въпреки това обаче след като през 1996 г. Латвия е въвела пенсионна система, която позволява периодите на трудова заетост, придобити извън нейната територия, да се зачитат за пенсия на латвийските граждани, тя е била длъжна, считано от датата на влизане в сила на Конвенцията по отношение на Латвия (т.е. 27 юни 1997 г.), да спазва чл. 14 във връзка с чл. 1 от Протокол № 1.

204-208. Относно обхвата на свободата на преценка на държавата Съдът на първо място отбелязва, че макар той очевидно да не може да бъде еднакъв по отношение на приемането на общи мерки на икономическата и социалната политика и по отношение на въвеждането в този контекст на разлики в третирането, основани единствено на критерии като гражданство, Съдът намира за разумно да счита, че в област, в която на държавата е предоставена и трябва да бъде предоставена широка свобода на преценка при формулирането на общи мерки, дори преценката на това какво може да представлява „много сериозни причини“ за целите на прилагането на чл. 14

може да се наложи да варира в зависимост от контекста и обстоятелствата. В практиката си Съдът вече е признавал, че може да има основателни причини за предоставяне на специално третиране на лица, чиято връзка с дадена държава произтича от раждането им в нея или които по друг начин имат специална връзка с дадена държава (вж. *Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. the United Kingdom*, 28 май 1985 г., § 88 и *Ponomaryovi v. Bulgaria*, № 5335/05, §§ 54-56). В настоящия случай е налице исторически контекст и за възникването на специалният статут на „постоянно пребиваващи не-граждани“.

209-211. Друг фактор, който трябва да се вземе предвид по отношение на обхвата на свободата на преценка, е конкретният времеви обхват и контекст на оспорваната мярка. Въпросът по настоящото дело се отнася до минали периоди на трудова дейност, завършени извън държавата ответник преди въвеждането на пенсионната схема. Съдът вече е приемал различно третиране въз основа на гражданството по причини, свързани с датата, от която жалбоподателите са развили връзки с държавата ответник (вж. цитираното по-горе решение *British Gurkha Welfare Society and Others*, §§ 84-85). Също така Съдът вече е признавал необходимостта от широка свобода на преценка в контекста на такива фундаментални промени в системата на една държава като прехода от тоталитарен режим към демократична форма на управление и реформата на политическата, правната и икономическата структура на държавата - явления, които неизбежно включват приемането на широкомащабно икономическо и социално законодателство (вж. *Broniowski v. Poland* [GC], по. 31443/96, §§ 149 и 162-63). Освен това Съдът повтаря, че може да вземе под внимание факти преди ратифицирането на Конвенцията от държавата ответник, когато може да се счита, че тези обстоятелства са създали ситуация, продължаваща и след тази дата, или могат да бъдат от значение за разбирането на факти, настъпили след тази дата.

212-213. Наред с това, макар естеството на социалното обезщетение, по-специално

въпросът дали или до каква степен то зависи от предварителни индивидуални вноски, дължими от бенефициентите, само по себе си да не е решаващо за определянето на това дали то представлява право, попадащо в обхвата или приложното поле на чл. 1 от Протокол № 1, свободата на преценка все пак може да зависи от това дали оспорваната мярка води до загуба на индивидуални вноски, платени от или от името на засегнатото от мярката лице (сравни за обратното *Pichkur v. Ukraine*, № 10441/06, § 51). Друг фактор, който Съдът също така е вземал предвид, е дали липсата на право е оставила въпросното лице без социално покритие. Поради изложеното Съдът счита, че преценката дали оспорваната разлика в третирането е оправдана от „много сериозни причини“ трябва да се извърши на фона на широката свобода на преценка, която трябва да се приложи при обстоятелствата на настоящото дело.

214-215. При преценката на пропорционалността на мярката Съдът на първо място отбелязва, че преференциалното третиране, предоставено на лицата, притежаващи латвийско гражданство, по отношение на минали периоди на трудова заетост, извършена извън Латвия, е в съответствие с легитимната цел, посочена от КС. На следващо място - разликата в третирането зависи от притежаването или по-скоро от липсата на латвийско гражданство - правен статут, различен от националния произход на съответните лица и достъпен за жалбоподателите като „постоянно пребиваващи не-граждани“. В това отношение Съдът отбелязва, че този статут е бил създаден като временен инструмент, за да могат съответните лица да получат латвийско гражданство или да изберат друга държава, с която да установят правни връзки. В това отношение Съдът може да приеме, че в контекста на различното третиране, основано на гражданство, може да има определени ситуации, в които елементът на личен избор, свързан с въпросния правен статут, може да бъде от значение с оглед определяне на свободата на преценка, оставена на националните власти, особено доколкото става въпрос за привилегии, права и финансови облаги (вж.

mutatis mutandis Bah, цитирано по-горе, § 47). От материалите по делото не става ясно, че някой от жалбоподателите някога се е опитвал да получи гражданство на Латвия - държавата, в която те вече са се установили трайно от много години - или че са го направили, но са срещнали пречки. Ясно е, че натурализацията зависи от изпълнението на определени условия и може да изисква определени усилия. Това обаче не променя факта, че въпросът за правния статут, а именно изборът между оставането на „постоянно пребиваващ не-гражданин“ и придобиването на гражданство, е до голяма степен въпрос на личен стремеж, а не на неизменно положение, особено в светлината на значителния срок, в който жалбоподателите са могли да се направят своя избор.

216-217. Трето, разликата в третирането се отнася само до минали периоди на заетост, завършени преди въвеждането на въпросната пенсионна схема. Изборът, направен от латвийския законодател при определянето на критериите за придобиване на права в пенсионната система, основаваща се на трудова заетост, е пряко свързан с конкретните исторически, икономически и демографски обстоятелства, т.е. петте десетилетия на незаконна окупация и анексия и последвалото особено трудно положение, което е преобладавало след възстановяването на независимостта на Латвия. За разлика от делото *Andrejeva*, разликата в третирането е ограничена до периодите на трудова заетост извън Латвия, преди жалбоподателите да се установят или да имат други връзки с тази държава. Само един от жалбоподателите (третият) е пребивавал в Латвия преди разглеждания период на военна служба. На четвърто място, оспорваната разлика в третирането не се отнася нито до правото на жалбоподателите на основни пенсионни

обезщетения, които се предоставят съгласно латвийското законодателство независимо от трудовия стаж на лицето, нито води до лишаване от обезщетения или до други загуби, основани на финансовите вноски, направени от жалбоподателите по отношение на въпросните периоди на заетост. Освен това, въпросната пенсионна система се основава на социалноосигурителни вноски и функционира в съответствие с принципа на солидарност, в смисъл че общата сума на събраните вноски се използва за финансиране на текущото изплащане на пенсии, дължими на всички бенефициенти в даден момент. По този начин определянето на обхвата на допустимите периоди на заетост неизбежно оказва влияние върху размера на обезщетенията и вноските, необходими за тяхното финансиране. Съдът счита, че този вид компромиси в системите за социално подпомагане по принцип изискват широка свобода на преценка. Като се имат предвид конкретните трудности и сложният политически избор, пред който са били изправени латвийските власти след възстановяването на независимостта, Съдът не може да не признае в цялостната си оценка значителна степен на преценка, която трябва да се предостави на правителството (вж., *mutatis mutandis, Vistiņš and Perepjolkins v. Latvia* [GC], no. 71243/01, § 113).

219-221. В обобщение Съдът приема, в светлината на всички горепосочени обстоятелства и съответната свобода на преценка, че оспорваната разлика в третирането е била в съответствие с преследваните законни цели и че основанията, на които латвийските власти се позовават, за да я оправдаят, могат да се считат за много сериозни. Следователно не е налице нарушение на чл. 14 във връзка с чл. 1 от Протокол № 1.³

9. СВОБОДА НА ПРИДВИЖВАНЕ

³ Решението е взето с мнозинство 10 на 7 гласа.

Член 2, § 2 от Протокол №4 към Конвенцията не налага на договарящите държави общо задължение да издават на чужденци, пребиваващи на тяхна територия, конкретен документ за пътуване. Разпоредбата обаче предвижда, че „всеки“ има правото да напусне всяка страна, включително собствената си. Затова и отказът да се преиздаде паспорт на дългосрочно пребиваващ чужденец от чеченски произход, получил субсидиарна закрила, представлява намеса в правото на свобода на движение на жалбоподателя. Решението на литовските власти се основава на формалистични причини, без адекватно проучване на ситуацията в страна на произход и дали практически жалбоподателят е имал възможност да получи руски паспорт с оглед неговите индивидуални обстоятелства. Намесата в правото на свобода на движение не е била пропорционална и необходима в едно демократично общество и съответно е налице нарушение на чл. 2 от Протокол № 4 към Конвенцията.

Решение по делото [L.B. v. Lithuania](#) (no. 38121/20)

Фактите: Жалбоподателят е руски гражданин от чеченски произход, който живее в Литва от 2001 г., а в периода от 2004 г. до 2008 г. получил субсидиарна закрила поради продължаващата война и широко разпространените нарушения на човешките права в Чеченската република. Били му издадени разрешение за временно пребиваване и паспорт на чужденец. Молбите му за предоставяне на убежище под страх от преследване като участник в Първата и Втората чеченска война били отхвърлени. През 2008 г. получил разрешение за постоянно пребиваване. През 2018 г. литовските власти отхвърлили молбата му за преиздаване на паспорта му за чужденец, като установили, че не отговаря

на едно от трите условия за издаване на такъв, а именно невъзможност поради обективни причини да се снабди с валиден паспорт или еквивалентен документ за пътуване от властите на страната си на произход. Жалбоподателят неуспешно обжалвал решението пред националните съдилища.

Решението

Оплакване за нарушение на чл. 2 от Протокол №4 към Конвенцията

Жалбоподателят се оплаква, че литовските власти отказват да му издадат паспорт на чужденец, като се позовава на чл. 8 и чл. 2 от Протокол №4 към Конвенцията. Съдът като господар на правната квалификация счита, че оплакването следва да се разгледа само по чл. 2 от Протокол №4 към Конвенцията.

Относно допустимостта

56-63. Жалбоподателят, който не е литовски гражданин, а е получил разрешение за постоянно пребиваване, се оплаква, че с отказа да му се издаде паспорт на чужденец се нарушава правото му да напуска пределите на всяка държава, заложено в чл. 2, § 2 от Протокол №4. Правителството не оспорва приложимостта на разпоредбата. Съдът припомня, че е прилагал чл. 2, § 2 от Протокол № 4 по редица дела, отнасящи се до чужди граждани, на които е било забранено да напускат страната във връзка с висящо наказателно производство срещу тях (вж. *Baumann v. France*, no. 33592/96, и *Miażdzyk v. Poland*, no. 23592/07). Той също така е прилагал тази разпоредба в случаи, в които държавните органи са отказвали да издадат паспорти на собствените си граждани, като по този начин са ги възпрепятствали да пътуват в чужбина (вж. *Bartik v. Russia*, no. 55565/00 и *Rotaru v. the Republic of Moldova*, no. 26764/12). Настоящото дело обаче е първото, което се отнася до отказ за издаване на документ за пътуване на чужд гражданин.

Съдът посочва, че договарящите държави имат право да контролират влизането, пребиваването и експулсирането на чужденци. В тази връзка чл. 2, § 2 от Протокол №4 към Конвенцията не налага на договарящите държави общо задължение да

издават на чужденци, пребиваващи на тяхна територия, конкретен документ за пътуване. Въпреки това ЕСПЧ подчертава, че съгласно цитираната разпоредба „всеки“ има правото да напусне всяка страна, включително собствената си. Освен това Конвенцията има за цел да гарантира права, които са реални и ефективни.

Не се спори по настоящото дело, че жалбоподателят пребивава законно в Литва и че няма други валидни документи за самоличност освен тези, издадени му от литовските власти. Не се оспорва и фактът, че съгласно вътрешното право разрешението му за пребиваване не му дава право да пътува в чужбина. Съответно Съдът счита, че правото му да напусне Литва не е реално и ефективно без той да получи документ за пътуване. Освен това литовският закон дава право на пребиваващите чужди граждани да получат паспорт на чужденец. При тези обстоятелства Съдът счита, че чл. 2 от Протокол №4 към Конвенцията е приложим, като оплакването не е нито явно необосновано, нито недопустимо на други основания, изброени в чл. 35 от Конвенцията, следователно е допустимо.

Относно основателността

64-69. Жалбоподателят твърди, че е напуснал страната си и е потърсил убежище в Литва поради предходното си участие в Чеченските войни. Според него той не могъл да се ползва от свободата на движение, тъй като му е необходим документ за пътуване извън Шенгенската зона, а в някои случаи и в рамките на Шенгенската зона. Пред факта, че работи в областта на товарните превози, отказът да му бъде издаден документ за пътуване ограничава и възможността му да извършва професионалната си дейност. Освен това жалбоподателят твърди, че е посочил обективни причини, поради които не може да се снабди с руски паспорт, а именно, че идентифицирането му като бивш чеченски боец може да доведе до преследването му от руските власти. Посочва, че отказът на литовските власти да му издадат паспорт на чужденец не преследва законна цел и не е необходим в едно демократично общество. Подчертава, че не е извършвал престъпление и не

представлява заплаха за националната сигурност и обществения ред.

70-78. Правителството признава, че отказът да се издаде паспорт на чужденец представлява намеса в правото му на свободно движение. Въпреки това поддържат, че тази намеса е оправдана. Твърдят, че отказът е в съответствие с националното законодателство, а именно, че трябва да се посочат обективни причини, поради които лицето не е могло да се снабди с такъв документ от страната на произход. Литовските власти са установили, че жалбоподателят не е посочил такава причина. Намесата преследва и легитимна цел, а именно, че е „признато в практика на Съда, че националните политики по отношение на издаването на документи за самоличност [са] свързани с поддържането на обществения ред“. Националните власти са взели правилно решение. Предоставена му е субсидиарна закрила поради продължаващата война и нарушенията на човешките права, но литовските власти не са установили, че жалбоподателят е изложен лично на риск от преследване от руските власти в резултат на предполагаемото му участие във войната.

Правителството посочва, че разрешението за постоянно пребиваване не пречи на жалбоподателя да потърси убежище, ако смята, че има нужда от него. Твърди, че в периода 2003 – 2013 г. на жалбоподателя е издаван паспорт на чужденец, тъй като в този период руските граждани не са имали възможност да получат документ за пътуване извън територията на Русия, като литовските власти са приели, че това представлява обективна причина, която не позволява на жалбоподателя да се снабди с документ за пътуване от страната си на произход. След като всички документи за самоличност на руски граждани вече могат да се издават онлайн, литовските власти са приели, че вече не съществува обективна причина жалбоподателя да не може да поиска документ за пътуване от руските власти. Накрая правителството посочва, че като постоянно пребиваващ в Литва, жалбоподателят може да се движи свободно на територията на ЕС в продължение на 90 дни във всеки 180-дневен период без документ за пътуване.

79-81. Съдът припомня, че правото на свобода на движение предполага право на напускане на всяка държава по избор на лицето. Всяка мярка, с която на дадено лице му се отказва да напусне страната, се равнява на намеса в правата, гарантирани от чл. 2 от Протокол №4 към Конвенцията. Намесата трябва да бъде „в съответствие със закона“, да преследва една или повече от законните цели, посочени в чл. 2, § 3 от Протокол № 4, и да бъде „необходима в едно демократично общество“ за постигане на такава цел. В настоящия случай правителството признава, че е налице намеса. Съдът отбелязва, че като постоянно пребиваващ на територията на Литва, жалбоподателят има право да пътува в рамките на ЕС без документ за пътуване, но взема предвид и факта, че при определени ситуации и в рамките на Шенгенската зона е необходим документ за пътуване. Липсата на валиден документ му пречи да пътува в страни извън Шенгенската зона и извън ЕС, включително и Обединеното кралство, където живеят децата му. Следователно отказът да му се издаде паспорт на чужденец представлява намеса в правото му на свобода на движението (вж. *Kerimli v. Azerbaijan*, no. 3967/09, § 47, и *De Tommaso v. Italy* [GC], no. 43395/09, § 104, и делата, цитирани там).

82-98. Дали намесата е в съответствие със закона, Съдът следва да прецени при преценка на необходимостта от оспорената мярка. Правителството твърди, че намесата е свързана с поддържането на обществения ред, като не е предоставило никакви аргументи в подкрепа на твърдението. Съдът посочва, че не е необходимо да се решава дали намесата преследва легитимна цел, тъй като тя не е необходима в „едно демократично общество“. Отказът на литовските власти да издадат документ за пътуване не е с цел да ограничат жалбоподателя, а поради обстоятелството, че същият може да получи документ за пътуване от руските власти. За да определи дали този отказ е „необходим в едно демократично общество“, Съдът прецени дали местните власти са предоставили уместни и достатъчни причини, за да обосноват решението си и дали са разгледали адекватно индивидуалното

положение на жалбоподателя (вж. *Khlyustov v. Russia*, no. 28975/05, § 84 и *Stamose v. Bulgaria*, no. 29713/05, § 35). Не се оспорва, че жалбоподателят е напуснал страната си на произход с намерение да потърси убежище в чужбина и е получил субсидиарна закрила в Литва с оглед продължаващата война и нарушенията на човешките права до 2008 г. След това той получава разрешение за постоянно пребиваване и не е подавал повече молби за убежище. Съдът посочва, че въпросът дали жалбоподателят все още се ползва със субсидиарна закрила или не, не е въпрос на настоящото производство и не следва да се тълкува и разглежда от Съда. Въпреки това, Съдът отбелязва, че през определен период от време литовските власти са признали в няколко случая, че жалбоподателят не може да се върне в страната си на произход – последно 2008 г., след което жалбоподателят се е възползвал от по-благоприятното разрешение за пребиваване. Следователно прекъсването на редовното предоставяне на субсидиарната закрила на жалбоподателя е в резултат от обстоятелства, несвързани с положението в неговата страна на произход или причините, поради които той преди това е поискал този статут. Съдът подчертава, че в нито един момент националните власти не са взели решение, че той вече не се нуждае от субсидиарна закрила и може да се обърне към руските власти без страх. Съдът посочва, че литовските власти са обърнали голямо значение на факта, че молбите на жалбоподателя за предоставяне на статут на бежанец са отхвърлени и че не е налице преследване лично към него. Въпреки това жалбоподателят твърди, че се страхува да се свърже с руските власти поради причините, поради които му е предоставена субсидиарна закрила, което не е разглеждано адекватно във вътрешното производство. Съдът посочва, че от 2019 г. литовското законодателство предвижда правен инструмент, че чужд гражданин, на който му е предоставена субсидиарна закрила и който заявява, че се страхува да се свърже с властите на страната си на произход, се счита, че има обективна причина да не получи документ за пътуване от тези власти. Освен това литовските власти посочват, че жалбоподателят вече може да се снабди онлайн с документ за пътуване от руските

власти без обаче да оценят достъпна ли е на практика тази възможност за жалбоподателя в светлината на неговите индивидуални обстоятелства. Съответно Съдът намира, че отказът да се издаде на жалбоподателя паспорт на чужденец е бил взет без да се прецени баланса и без да се гарантира, че такава мярка е оправдана и пропорционална на индивидуалната му ситуация (вж., *mutatis mutandis*, *Pfeifer v. Bulgaria*, no. 24733/04, § 57). Отказът се основава на формалистични причини, а именно, че не е доказал, че е лично изложен на риск от преследване и че не е считан за лице, ползващо се с убежище към този момент, без адекватно проучване

на ситуацията в неговата страна на произход, както и относно предполагаемата възможност за получаване на руски паспорт, без никаква оценка дали тази възможност е била достъпна за него на практика с оглед на конкретните му обстоятелства. Съдът заключава, че не е доказано, че намесата в правото на свобода на движение на жалбоподателя е необходима в едно демократично общество и съответно е налице нарушение на чл. 2 от Протокол № 4 към Конвенцията.

10. РЕШЕНИЯ НА СЪДА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

1) Член 2, § 2, буква г) и член 23 от Регламент (ЕС) 2016/679 относно защитата на физическите лица във връзка с обработването на лични данни и относно свободното движение на такива данни и за отмяна на Директива 95/46/ЕО (Общ регламент относно защитата на данните) трябва да се тълкуват в смисъл, че този регламент се прилага за обработването на лични данни, предвидено в национално законодателство, с което във вътрешното право се транспонират едновременно разпоредбите на Директива 2004/82/ЕО относно задължението на превозвачите да съобщават данни на пътниците, на Директива 2010/65/ЕС относно формалностите за даване на сведения за кораби, пристигащи във и/или напускащи пристанищата на държавите членки и за отмяна на Директива 2002/6/ЕО, и на Директива (ЕС) 2016/681 относно използването на резервационни данни на пътниците с цел предотвратяване, разкриване, разследване и наказателно преследване на терористични престъпления и тежки престъпления, що се отнася, от една страна, до обработването на данни, извършвано от частни оператори, и от друга страна, до обработването на данни, извършвано от публични органи, което попада в обхвата само или включително на Директива

2004/82 или на Директива 2010/65. За разлика от това посоченият регламент не е приложим за предвиденото в такова законодателство обработване на данни, което попада само в обхвата на Директива 2016/681 и което се извършва от звеното за данни за пътниците (ЗДП) или от компетентните органи за целите, посочени в член 1, § 2 от тази директива.

2) Тъй като тълкуването на Директива 2016/681 с оглед на членове 7, 8 и 21, и член 52, § 1 от Хартата осигурява съгласуваността на тази директива с посочените членове от Хартата, при разглеждането на втория, третия, четвъртия и шестия преюдициален въпрос не се установяват обстоятелства, които могат да засегнат валидността на същата директива.

3) Член 6 от Директива 2016/681 във връзка с членове 7 и 8, и член 52, § 1 от Хартата трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национално законодателство, което разрешава обработването на резервационни данни на пътниците (PNR данни), събрани в съответствие с тази директива, за цели, различни от изрично посочените в член 1, § 2 от същата директива.

- Член 12, § 3, буква б) от Директива 2016/681 трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национално законодателство,

съгласно което органът, създаден като звено за данни за пътниците (ЗДП), има същевременно качеството на компетентен национален орган, оправомощен да одобрява разкриването на PNR данни след изтичането на срок от шест месеца след предаването на тези данни на ЗДП.

- Член 12, § 1 от Директива 2016/681 във връзка с членове 7 и 8, и член 52, § 1 от Хартата трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национално законодателство, което предвижда общ срок от пет години за съхраняване на PNR данните, приложим без разграничение към всички пътуващи със самолет пътници, включително тези, за които нито предварителната оценка по член 6, § 2, буква а) от тази директива, нито евентуалните проверки, извършени в рамките на шестмесечния срок по член 12, § 2 от посочената директива, нито някое друго обстоятелство е разкрило наличието на обективни сведения, от които да може да се установи опасност в областта на терористичните престъпления или тежките престъпления, които имат обективна връзка, най-малкото непряка, с въздушния превоз на пътниците.

- Директива 2004/82 трябва да се тълкува в смисъл, че не се прилага за редовните или нередовните полети на въздушен превозвач, пътуващ от територията на държава членка с предвидено кацане на територията на една или повече от останалите държави членки без никакви междинни кацания на територията на трета държава (вътрешни за ЕС полети).

- Правото на Съюза и по-специално член 2 от Директива 2016/681 във връзка с член 3, § 2

ДЕС, член 67, § 2 ДФЕС и член 45 от Хартата, трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска:

- национално законодателство, което предвижда при липсата на действителна и настояща или предвидима терористична заплаха, пред която е изправена съответната държава членка, система за предаване от въздушните превозвачи и туроператорите, както и за обработване от компетентните органи, на PNR данни за всички вътрешни за ЕС полети и за превозите, извършвани с други средства в Съюза, от или към тази държава членка или при преминаване през нея, за целите на борбата срещу терористичните престъпления и тежките престъпления. При това положение прилагането на установената с Директива 2016/681 система трябва да бъде ограничено до предаването и обработването на PNR данни за полетите и/или превозите, които се отнасят по-специално до някои маршрути или схеми за пътуване или още до някои летища, гари или морски пристанища, за които са налице индиции, които могат да обосноват това прилагане. Съответната държава членка следва да подбере вътрешни за ЕС полети и/или превози, извършвани с други средства в Съюза, за които съществуват такива индиции, и да преразглежда периодично посоченото прилагане в зависимост от развитието на обстоятелствата, обосновавали подбора им, за да гарантира, че прилагането на тази система към посочените полети и/или превози е ограничено до строго необходимото, и

- национално законодателство, предвиждащо такава система за предаване и обработване на посочените данни за целите на

подобряването на граничния контрол и борбата срещу незаконната имиграция.

4) Правото на Съюза трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална юрисдикция да ограничава във времето действието на възложено ѝ по силата на националното право обявяване на незаконосъобразност по отношение на национално законодателство, което налага на въздушните, железопътните и автомобилните превозвачи, както и на туроператорите да предават PNR данните на пътниците и предвижда обработване и съхраняване на тези данни, несъвместими с разпоредбите на Директива 2016/681 във връзка с член 3, § 2 ДЕС, член 67, § 2 ДФЕС, членове 7, 8 и 45, и член 52, § 1 от Хартата. Съгласно принципа на процесуална автономия на държавите членки допустимостта на получените по този начин доказателства зависи от националното право, стига да са спазени по-специално принципите на равностойност и на ефективност.

Решение на СЕС (голям състав) по дело [C-817/19](#)

Член 3, § 1, букви а) и г) от Директива 2000/78/ЕО на Съвета от 27 ноември 2000 година за създаване на основна рамка за равно третиране в областта на заетостта и професиите трябва да се тълкува в смисъл, че възрастова граница — предвидена в устава на организация на работници като условие за избираемост на ръководителя ѝ — попада в приложното поле на тази директива.

Решение на СЕС по дело [C-587/20](#)

1) Членове 9 и 50 ДЕС, както и членове 20—22 ДФЕС, разглеждани във връзка със Споразумението за оттеглянето на Обединеното кралство Великобритания и Северна Ирландия от Европейския съюз и Европейската общност за атомна енергия, прието на 17 октомври 2019 г. и влязло в сила на 1 февруари 2020 г., трябва да се тълкуват в смисъл, че от оттеглянето на Обединено кралство Великобритания и Северна Ирландия от Европейския съюз на 1 февруари 2020 г. гражданите на тази държава, които са упражнили правото си на пребиваване в държава членка преди края на преходния период, не се ползват със статут на гражданин на Съюза, нито по-специално съгласно член 20, § 2, буква б) и член 22 ДФЕС с правото да избират и да бъдат избирани в общинските избори в своята държава членка на пребиваване, включително когато са лишени по силата на правото на държавата, на която са граждани, от правото да гласуват в изборите, организирани в последната държава.

2) При разглеждането на третия и четвъртия преюдициален въпрос не се установяват обстоятелства, които да засягат валидността на Решение (ЕС) 2020/135 на Съвета от 30 януари 2020 година относно сключването на Споразумението за оттегляне на Обединеното кралство Великобритания и Северна Ирландия от Европейския съюз и Европейската общност за атомна енергия.

Решение на СЕС (голям състав) по дело [C-673/20](#)

1) Членове 6 и 47 от Хартата на основните права на Европейския

съюз, правото на свободно движение и пребиваване, както и принципите на равностойност и на взаимно доверие трябва да се тълкуват в смисъл, че съдебният орган, издаващ европейска заповед за арест на основание Рамково решение 2002/584/ПВР на Съвета относно европейската заповед за арест и процедурите за предаване между държавите членки, изменено с Рамково решение 2009/299/ПВР на Съвета, няма никакво задължение да изпрати на лицето, спрямо което издава тази заповед за арест, националния акт за задържането му и информацията относно възможностите за обжалване на този акт, докато това лице се намира в изпълняващата заповедта за арест държава членка и не е предадено на компетентните органи на издалата тази заповед държава членка.

2) Принципът на предимство на правото на Съюза трябва да се тълкува в смисъл, че задължава издаващия съдебен орган да направи, доколкото е възможно, съответстващо тълкуване на националното си право, така че да гарантира резултат, съвместим с целта на Рамково решение 2002/584, изменено с Рамково решение 2009/299, което не допуска, преди лицето, спрямо което е издадена европейска заповед за арест, да бъде предадено на съдебните органи на издаващата държава членка, издаващият съдебен орган да е длъжен съгласно националното право да изпрати на това лице националния акт за задържане и информацията относно възможностите за обжалване на този акт.

1) Член 6 и член 7, § 1 от Директива 2013/32/ЕС относно общите процедури за предоставяне и отнемане на международна закрила трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат правна уредба на държава членка, съгласно която в случай на обявяване на военно положение, на извънредно положение или на извънредна ситуация поради масов приток на чужденци незаконно пребиваващите граждани на трети страни в действителност са лишени от възможността да получат достъп до процедурата за разглеждане на молба за международна закрила на територията на тази държава членка.

2) Член 8, §§ 2 и 3 от Директива 2013/33/ЕС за определяне на стандарти относно приемането на кандидати за международна закрила трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска законодателството на държава членка, съгласно което в случай на обявяване на военно положение, на извънредно положение или на извънредна ситуация поради масов приток на чужденци търсещо убежище лице може да бъде задържано единствено на основание, че пребивава незаконно на територията на тази държава членка.

Фондация „Български адвокати за правата на човека“

Гр. София 1000
Ул. „Гурко“ № 49, вх. А, ет. 3
Тел./Факс. : 02/980 39 67

e-mail: hrlawyer@blhr.org

www.blhr.org

Редактор на броя *Живка Георгиева*

Подбор на решенията на ЕСПЧ *Живка Георгиева*

За изготвянето на броя допринесоха и *Анна Гаврилова-Анчева, Живка Георгиева, Ивелин Ангелов, Пламен Стефанов, Радина Ковачева, София Разбойникова, Станимира Велева-Моллова.*

Е-mail за връзка: hrlawyer@blhr.org

© Всички права запазени

Публикуваният текст не обвързва Европейския съд по правата на човека, Съвета на Европа или Съда на Европейския съюз.

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на фонд „Активни граждани България“ по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация „Български адвокати за правата на човека“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на фонд „Активни граждани България“.